

Стефано Пирандело

НУЖЕН Е БАЩА

Превод от италиански Даниела Илиева

**Da: Stefano Pirandello, Tutto il teatro,
a cura di Sarah Zappulla Muscarà e
Enzo Zappulla, Milano, Bompiani, 2004.
Si ringrazia la casa editrice Bompiani.**

Стефано Пирандело
НУЖЕН Е БАЩА

Всички права запазени.
Авторските права върху текста на тази книга
принадлежат изцяло на преводача.

© Превод от италиански Даниела Илиева

© Оформител Ивайло Найчев

ISBN 978-954-92515-5-5

Стефано Пирандело, син на баща си

*от Сара Дзанпулла Мускарà и Енцо
Дзанпулла*

„Огромен, значителен отпечатък оставиха в мен още от детството ми двете естества, това на Бащата и това на Майката. Тъй като бяха в конфликт, понякога те придобиваха трагичен оттенък, всяко обгърнато в атмосфера на безусловна правота: нещо което раздираше душата ми“, заявява Стефано Пирандело, първородният син на Луиджи.

Тежко е да растеш в семейство Пирандело, където цари „timor sacro“ и страстите на моменти се възпламеняват до яростен гняв. Фатално семейство, чиято цел, възкликва Оресте в *Un padre si vuole* (Нужен е баща), като че ли е „да се унищожим взаимно“.

Изтънчен, затворен, резервиран, силно повлиян от бащината индивидуалност, при все това оригинален писател, Стефано Пирандело още с първите си стъпки преминава през най-бурните събития на XX век. От Първата световна война до националфашизма, до Втората световна война и трудния подем. В търсене на устои, в търсене на онтологична основа за спасение от тотално самоунищожение и отчаяние. Младежките години, според учението на Фройд най-важни за придобиване на собствена идентичност, са белязани от страданието причинено от тежкото изгнание и лудостта на майка му Антонията; годините на зрелост са свързани с въодушевените, но и съкрушителни отношения с баща му. Псевдонимът Стефано Ланди е крехка, но красноречива

защита; предназначен е да утвърди бленуваната и спечелена независимост, макар че тя никога не ще му бъде призната. Но защо Ланди? Светлина по въпроса хвърля семантичният обзор, към който името приканя. Ланди, идва не толкова от внушението за едноименния музикант от седемнайсти век, автор на *La morte di Orfeo* (Смъртта на Орфей) или от нео-класическия художник Гаспаре Ланди от Пиаченца или както остроумно предполага Алберто Савинио, от името на последния ексекUTOR на Великия херцог на Тоскана („за да раздаде правосъдие“ на баща си, допуска Леонардо Шаша), а от това на Ланди Лаурентино от *I vecchi e i giovani* (Стари и млади), интелектуалецът принц-социалист. Така че Стефано не може, нито знае как да избяга от невероятното „литературно иго наречено Пирандело“, от имплицитната *jeu subtil* на самоличността, и заедно с това да се чувства „жив човек“. „Стефано не желае да бъде кой да е, един от всички; Стефано желае да има собствена стойност, да има своя индивидуалност“, пише той на съпругата си Олинда, на 20 август 1921г. И десет години по-късно, на 30 юли 1931г.: „Животът ми не беше лесен, имам предвид духовния живот; твърде силни и авторитарни са желанията, които ме връхлитат, твърде силни са амбициите, прекалени са притесненията да не дръзна да опитам преди да съм подготвен, морални скруполи, съмнения...“ Стефано дължи много, а и не може да бъде иначе, на бащиния авторитет. Но никога, както пише на Валентино Бомпиани, на 15 януари 1942 г. „не се е възползвал от него“, по-скоро е останал смазан под тежестта на семейната и литературна диктатура, от която е дошъл момента да се освободи. От която Фаусто се измъква не без трудности и страдания, като бяга в Париж, поема различен артистичен път и се превръща в един от най-ценените художници на XX век, със силен символично-метафизичен акцент, а Лиетта, като сключва брак, който я отвежда далечно от Италия, в Чили.

Оттук идва решението на Стефано да бъде автор „postumo“, да остави неиздадени своите творби, за да обозначи тяхната дистанцираност, включително и във времето, от тези на баща си.

Цялото драматургично творчество на Стефано, общо деветнайсет текста, е пропито от истинска морална сила и може да бъде разглеждано като метафора на неговите две най-съществени, болезнени преживявания: войната – изпитана и изстрадана, и семейството – любвеобвилно и жестоко, на което той става проникателен анализатор. Впечатляващо модерни са засегнатите теми: користната диалектика на властта, осъждането на насилието, на войната, на расизма, зачитането на различия, най-дръзките и смущаващи аспекти на сексуалността, най-тъмните и осъдителни причини за човешките постъпки, екзистенциалната скръб, отговорността на историята, измамата на мита. Неговият театър е социален, обърнат към умиротворяване на конфликтите родени от и в самото семейство, и поради автобиографичното си естество позволява да проникнем по-дълбоко в заплетения свят на Луиджи.

Стефано дебютира в театъра с едноактовата *I bambini* (Децата), първият вариант на която пише в годините на изгнание, също както *L'ucelliera* (Волиера) и *La casa a due piani* (Къща на два етажа), когато усещането му за самия себе си и за случилото се, прави спомените живи и изгарящи. Без непременно да води опростенчески към натрапчива автобиографичност, *I bambini* трябва да представи фигурата на затворения човек, осъден да споделя своите дълбоки противоречия с други, на пръв поглед непредсказуеми, жестоки неудачници, които се нуждаят всъщност, от правила за съществуване. Върху тази борбеност, Стефано ще изгради своя театър пропит с горчив привкус. В центъра е семейството. Вече не обиталище за душата, а по-скоро тъмно и загадъчно „преддверие“, където се таят и размножават кълновете на

неприязънта, където категорията липса внушава: липса на задължения, на дълг, липса на бащи и още повече – на майки. Зад ясната и категорична анамнеза на Стефано, закърмен с най-плодовитите идеи на европейската култура, гори винаги и безусловно трепета от изпитанието и съмнението, ценни инструменти, които направляват отношението към семейството като усещане за истина и свобода. Неосъществим идеал за семейство, но въпреки това непрекъснато утвърждаван и мечтан. Усещането за криза е такова, че тласка драматичното действие неотложно и неразривно да демитологизира фалшивите ценности. Онези, определени като солидно наследство на човечеството, които след внимателен преглед разкриват мимолетността на един закачлив дух – „Маконио“ в романа *Timog sacro* –, малкият дух, който терзае и понякога се шегува с трудното писателско усъвършенстване на Стефано. С такова съзнание, позволяващо да се катализира собствената, както и чужда скръб, персонажите са подтикнати да използват жизнените си сили в неизчерпаемо търсене на възможно морално възраждане, в постигане на спасение, в решение, което стига до саможертва.

В *L'uccelliera*, метафора на пленничество, с „песни и сълзи“ някои сирачета възприемат като затвор къщата на бабата, която ги приема и закриля. Отпратен от майката, тъй като тя не желае да бъде до нея, пристига Америго, „още един в клетката“, и в търсене на честни правила осъзнава, че да дръзне да полети без водач, който да го въведе в живота, ще бъде невъзможно. Това е литературно съживяване на известни аспекти от юношеството на Стефано и неговата връзка с майка му и баба му Катерина.

Към семейната история води също и едноактовата *Ciò che non si dice* (Онова, което не се казва), в която сумрачното съществуване на Бианка – обградена единствено от женско присъствие,

„мила“, „богата“, „скромна“, „безхитростна“, сякаш се променя внезапно, като в сън след пристигането на очарователния Стефано, чието поведение крие приятен намек „за превъзходство и власт“. Но на каква цена.

В *La casa a due piani*, темата за мъчителната склонност към търсене на пълнота, която препраща към Киркегор и Достоевски, минава през порицание на нездравата и порочна сексуалност. Младите герои, свидетели и жертви на безнравствените отношения между родителите си – съпрузи-любовници, чиято развала чувстват, страдат от всичко това като от биологичен недостатък, привързал ги в пориви на привличане и отблъскване. Неизлечима развала, която разяждайки душите, прониква и в най-благородните намерения, става единственото средство за общуване в един дом, превърнал се в „изпепеляваща бърлога“.

Трябва да припомним, че отношенията между Луиджи Пирандело и Антониетта Портоламо още от самото начало са белязани от трудности в общуването. Отхвърляйки стойностите на нормалното, Луиджи терзае духа на крехката Антониетта, упорствайки да я преобрази според собственото си въображение. Антониетта от своя страна, не е в състояние да проникне в заплетения лабиринт на гения и с отредената ѝ роля на домакиня, заради своята непригодност, подтисната от всепоглъщащата любов на съпруга си, тя издига пред себе си защитна стена. „Лудостта на жена ми – това съм аз“, заявява Луиджи Пирандело на Уго Ойетти на 10 април 1914. Между тях понякога лумват яростни, внезапни пламъци на сетивата, които сякаш раздират тишината.

Настъпвала изнурителна възбуда, непрестанно търсене един друг и изолиране от останалите, дотолкова, че Стефано ще си спомня своите родители по-скоро в ролята на любовници отколкото на съпрузи. Този болен и тъмен ерос оби-

тава и *La casa a due piani*, където са се заселили и умножили призраците от горчива, изживяна по-скоро в самотата на чувствата, отколкото в необходимата им съзвучност, младост. До една психически обременена, болезнено неспокойна майка и до един колкото обзет от страсти, толкова и неумолимо разсъдлив баща. И въпреки това, биографичният елемент решен в хода на един интензивен стил на писане, не е приоритетен. В комедията, върху която тук и там тежат „диалектичните преработки“ на ментора Пирандело, с всепроникващо ясновидство си проправя път решимостта му да превърне покъртителния разказ за себе си в болезнено самобичуване. Вишните принципи за възприемане на света, в основата на които Стефано поставя с педагогична мисия моралния въпрос, образуват едно цяло с последиците от най-парливите му лични преживявания. И неслучайно, макар и попаднали в мрежата на нечестивото, героите в неговия театър винаги са носители на определена идеология. Дори и на липсата на идеология. Характерна в това отношение е комедията *Un padre ci vuole*. Осмиваща, остра, тя акцентира върху темата за бащинството схващано като мисия. Фабулата, породена от определен недостатък, категория доминираща цялото произведение на Стефано, разкрива противопоставените в хумористичен план Оресте, фигура, в която с неподозирана самоирония се крие авторът, и бащата Ферруччо, който след трагичната смърт на съпругата си, отказва да поеме подобаващата отговорност. Имената са емблематични, при Стефано, както вече сме забелязали и при Луиджи – със забележителна семантична стойност – първото име напомня митологичния майкоубиец, „отмъстител бащин“, чиито безхитростен и чист герой е непародиен, с когото споделя тънката, но силна връзка на сиротата, на чувството за дълг, на крайната саможертва, и другото, чрез определено смекчаване на някои качества – вплетено в умалителното

име, насочва към бяло-сребърния метал, символ на твърдост и непреклонност. Майката е убита символично – мисълта се връща към затварянето на Антониетта в лудница, станало възможно след сърцераздирателното съгласие на Стефано – Оресте е осъден да понесе дългото терзание, и по-нататък, мъченичеството от дълбоката привързаност към бащата. Неслучайно, зад *Il tugo di casa* (Стените на дома) на семейство Силипо, един от най-изстрадалите герои завърнали се от фронта, в „пристъп на откровение“ разкрива своята „тайна мъка“. Завръщането му ще бъде помрачено от необходимостта да „изпрати баща си в лудница...“ и да „спаси бъдещето на злощастната си сестра, която му е била като майка, и е била жертвана...“. По този начин в самата дисхармонична система на семейството се утвърждава принципът на емоционалното единство, в името на което всяка войнственост угасва, като подрежда в едно ново антиисторично и абсолютно цяло роднинските сблъсъци. Въпреки всичко, сблъсъците са непреодолими – преднамерено злосторен, един двуличен хищник крои интриги, за да се сдобие с чужди деца, сривайки, както Дзу Симуни от Лиола, основите на човешкото достойнство. Диалектично е противопоставянето между *cupiditas* и *vis veri* в комедията *Il falco d'argento* (Сребърният сокол), в която Стефано като автор силно свързан с проблематиката на своето време, предварително представя мотиви, които ще засегне отново в *Qui s'insegna a rubare* (Тук те учат да крадеш), като твърди в противоречие с Хегел, че за този който става духовен слуга няма избавление, тъй като единствено вътрешната свобода придава на труда, в калвинистичен смисъл, идентичност, достойнство и значимост. Чрез спечеления престиж, всеки човек става повелител, а не деспот, придобивайки от собственото си семейство – според генетичния проект на природата – правото да бъде баща, онзи който „дава свобода“. Един баща, заявява Флавио от *In questo*

solo mondo (Само в този свят), не трябва да настоява да ни направи „такива каквито ни желае, и то само за себе си“, не трябва да бъде „подгисник“, „дребнав и тираничен“, „Господ-създател, който те оформя по свой образ и подобие“, но „без каквото и да било пристрастие“, трябва да се примири и да приеме намесата на „другите“ за възпитанието, за израстването на детето. Да създаде, погледнато през призмата на Хайдегер, едно „създание-от-света“ и най-вече „създание-за-смъртта“. В *Il falco d'argento*, между редовете се намеква за „авантюриста“ – соколът е символ на фашизма и за него Стефано сякаш само привидно запазва мълчание – подсилващ тезата за определен драматургичен ангажимент, който не е непременно насочен към настойчивия спомен за трудно изживяното време.

Това са акцентирани мотиви, разнообразно подети, обогатени и заредени от енергията на литературната вселена на Стефано. Любовта като дар, алтруизъм и саможертва виждаме отново във *Visita di mattina* (Сутрешно посещение): „Доказателството за любов“, отбелязва Нина, „му даде всъщност, не този който му се хвърли на врата, а този който му каза: мисли само за себе си, за твоята съдба... за истинската цел в живота ти...“.

С комедията *Un gradino più giù* (Едно стъпало по-надолу), определена от Луиджи като „чудесна“ и вдъхновена от едноименната младежка новела, с мъдър психологически анализ Стефано достига до истината за „разголване на душата“, като поставя на фокус една от най-парливите социални теми. Какво представляват различното и нормалното? Кой определя правилата? И не чрез отрицание на различното се борим с него, а променяйки идеята за норма.

Изобличава „пълната липса на съчувствие“ в тридесет и четирите диалога на „suite“ (поредицата) *L'uomo cattivo* (Лошият човек), (когато

говори чрез звяра). Кратки разсъждения за антропоморфизирани животни, при които „няма и следа от традиционната приказност“, както казва самият писател, тъй като липсва „морализаторското намерение да се възпитава с назидателни примери“.

Скъсил донякъде дистанцията между екзистенциалните нужди и моралната твърдост, в годините предшестващи втория световен конфликт, Стефано се приближава до историята и мита. И тук не става дума само за археология. Това са персонажи, които паметта възстановява с безкраен отглас. Стигнали до героизъм и до мерзост, те са призвани да бъдат свидетели на жаждата за всемогъщество, обладала тази бурна епоха. Единствено дистанцията позволява наистина да се разбере онова, което заради разрушаващото заслепение от близостта убягва на съвременниците, хванати в примката на политическите и идеологически обстоятелства, чиито позор изпъква още по-ясно сравнен с античния пример, и още повече, когато разпространението на корупцията стига дотам да породи „идеалната въображаема държава“, за която говори Хераклит. Стефано, който се измъчва от несигурността на едно подведено, разочаровано от противоречиви идеологии, изправено пред непредотвратими планове за война човечество, се обръща към историята и мита, за да привлече в своята орбита всички онези, които под напора на събитията страдат, в опит за напразен бунт или унизително мълчание заради липсата на свобода. И извежда от традиционното им пространство, по примера на Шекспир, Алфиери, Колин, Елиот, Камю или Бетовен, преследвани, обезправени и прокудени герои. „Вий тирани, излезли от дълбините на ума, от сляпата гонитба на страстите, от играта на желанието и случайността“. Вдъхновили са го Кориолан и Икар.

В *L'innocenza di Coriolano* (Невинността на Кориолан), трагедия с класическа, умело по-

строена структура, Стефано загатва идеята за стратегията на режима да формира младежите според основаващата се на силата и на превъзходството етика, на мистичното разбиране за мисията на Италия да заема първостепенна роля сред другите нации и да властва над народите както е било в епохата на античния Рим, родина на краен национализъм и ирационален религиозен култ. Това е присъда над историческата манипулация на фашизма за реабилитиране на античните „праволинейни принципи“, които стават още по-ненавистни, когато в *L'innocenza di Coriolano*, същото порочно идеализиране на властта минава през лелеяния план на Волумния (името е взето от трагедията на Шекспир, при Плутарх майката на Кориолано се нарича Ветурия), която неуморно подготвя сина си за величавата съдба. Волумния е символ на онази, другата „неумолима и жестока Майка“, която осланяйки се на „чистото стремление на всеки младеж и на най-обикновеното човешко създание към саможертва“, пише Стефано в *Timog sasgo*, беше готова да пожертва и други невинни души в името на Историята. В навечерието на Първата световна война, на 12 октомври 1914 година, в едно свое писмо от Рим, доверява на майка си, потърсила убежище в Джирденти: „Плача, защото виждам, че се случват ужасни неща, сякаш враждебната съдба се стреми да преследва нас, невинните; плача и страдам заради мъката, заради несправедливата горчивина на нашата участ“. И все пак Стефано може да се определи като човек с оптимистичен дух. И не с онзи нелогичен и късоглед оптимизъм, пренебрегващ фатално неизбежното зло, а с другия, изпълнен с равновесие и мярка оптимизъм, който произлиза от твърдата вяра в ценностите на свободата, истината и справедливостта и несломимата увереност в неизменно постижимия морален подем. Това именно е духът на вярата, който понякога създава около героите в неговия театър аура на религиозно приемане на

страданието, сякаш саможертвата е необходима, а смъртта – дори желана. Както е в *Icaro* (Икар).

С неспокоен дух, разкъсван между сервилното покорство пред властта на Минотавър и гордото отстояване на собственото си достойнство, Дедал живее в нещо като интелектуален кошмар стигащ до лудост – демонична съставка на изкуството и неразделно условие за съзидателния акт – прелъстително страдание без съмнение, но и непресъхващ лечебен извор. Според изобретателя, „интелектът е един вид наказание“ и „да го притежаваш, струва скъпо“. На Дедал се противопоставя „доверчивият“ Икар, замечтаният образ на Стефано като дете, изпълнено с възхищение от бащата; страда заради униженията нанесени на този „толкова велик“ човек, достоен „да се отнасят с него като с принц“. Тогаво издига глас на протест, иска да полети и да превземе слънцето! Да избяга дори от Дедал, който издига „непреодолими стени, слепи коридори и лъжливи пътеки“, за да не остане „единствено син, завинаги само син...“ Така, в митичен план, се разгръща отново конфликтната връзка – дотолкова неразрушима, че е в състояние да превърне в несъмнен провал всеки опит за бягство – между Стефано и Луиджи, а той подобно на Дедал е гневно и безмилостно „божество“, което властва и унижава. От „бърлогата на звяра“ на Пирандело, както и от лабиринта, в който са затворени героите, може да се избяга не само с разсъдък, (нишката на Ариадна), но и с някаква внезапна щастлива случайност, носеща избавление. Икар, предизвиква в смъртоносна игра природните граници, за да изпита по най-рискования начин възможността за безкрайна свобода и Дедал, създал крилата, „глух и сляп за света“, забравил сина, който „лети към смъртта“, не вижда нищо друго освен дързостта на начинанието. Неговото „добродушно лъжовно лице“ се усмихва бащински „на наивното доверие на едно дете, сляпо от обич“ и така утвърждава измамата. Воден ся-

каш от властен демон, Дедал се устремява към крайните предели на познанието и на неверието, принасяйки го в жертва. Но това не е ли силно и всепоглъщащо влечение, несъвместимо с проявите на обикновените постъпки? Няма изкуство без вина, напомня Жорж Батай.

След близо десетгодишно мълчание, прекъсване изпълнено с ужаса на войната, вплътен в единствените по рода си събития, събуждащи у него спомена за преживяното през Първата световна война, Стефано се връща към театъра със *Sacrilegio massimo* (Най-голямото светотатство). Това е повествователен синтез на историческия опит от един трийсетгодишен период – красноречив и отчаян протест срещу войната, насилието и расизма. „Обвинение“ и в същото време „страстен зов за мир“. Трагедията, първата подписана от Стефано с истинското му име, е „произведение ангажирано, наситено и богато, каквото от години не ми се е случвало да открива“ му пише Джорджо Стрелер.

Без определено време и място, но в символична връзка с кръвопролитие в *Fosse Ardeatine*, име станало символ на изстребление, една комедийна трупа след края на войната, съживява „под формата на спектакъл“ спомена за трийсетте драматични часа, преживяни от триста пленени и убити от нацистите евреи. За да свидетелства за саможертвата, но преди всичко за да реабилитира фигурата на Давид Леви, единственото сред мъчениците забравено и изключено от националното възпоминание за Холокоста име, „за привидността на обикновен пропуск“. И за да му възвърне, с „този акт на човешка солидарност“, достойнството, което само паметта предлага, поставя драмата *I nostri bei vestiti* (Красивите ни дрехи), които Давид, „предприемайки отчаян опит“, приготвя за палачите си, в напразни усилия да спечели цената на откупа с „предложенията, плод на неговата находчивост“.

Както Борхес, който се опитва да създаде образа на един немитичен, макар и обърнат към мита свят, или Брехт, който раздвижва маските, за да покаже покварената морална система на обществото, давайки си сметка, че функцията на театъра е да разкрива истината, в годините на промишлен подем, на икономическо чудо, на консуматорска еуфория, на масовизация и глобализъм и в една литературна панорама, проблематична, разностранно ориентирана, понякога зависима от неокапиталистическото управление на културата, Стефано анализира процесите на промяна, улавяйки противоречията в четирите монолога изпълнени със силно и остро феминистично внушение, написани за Паола Борбони. *Figli per voi* (Деца за вас) е изпълнена с лирично раздвоение между глухата скръб и сърцераздирателната надежда, *Fine di giornata* (Край на деня), с отстояване на личното жизнено пространство, *Donna inviolata* (Непорочна жена), с гордата еманципаципираност на мъжката прислуга, докато *La voce della Terra* (Гласът на Земята) е меланхолично сюрреалистична. И още веднъж целият ужас и абсурдност на войната, „цялото зло което управлява света“; товарът на ежедневния „дълг“ и цената, за „дребните неща, в които се пропиляват дните от живота“ на една домакиня; осъзнаването на стойността и независимостта на жената; пророческите фантазии на една гадалка за разрушителната съдба на хората ако не започнат да работят за спасяването на Земята, за да „направят безсмъртна Майката“.

През 67-ма, в навечерието на революционния порив, който в развитите страни се изразява в младежки протестни движения, докато някои народи в източна Азия се съпротивляват на смазващата американска военна сила или се противопоставят на империалистическата политика, която се опитва да овладее петролните залежи, Стефано осъжда дехуманизиращата диалектика на властта, която „изключва човека“, използвайки историята

на II *Veniamino infelice* (Нещастният любимец), построена също като *Isago*, отчасти в стихове, отчасти в проза, и разказана от стария уличен певец, арабинът Камир. Пресъздадена в малкото Емирство на ел-Гайл и в Лондон, където е седалището на *Big Oil*, „легендата“, изненадващо съвременна, поставя тъжен финал на театралното творчество на Стефано. „Млад и силен като слънцето на зазоряване“, изстрадал и наивен владетел израснал твърде далеко от нищетата на своя народ, той желае да му предостави благосъстоянието, което петролът осигурява, но пред лицето на интригите, Айд осъзнава истинския смисъл на властта и на нейните непреодолими ограничения.

Натоварен с истина и завоалирана реалност, *Timor sacro*, романът на цял един живот – от Двайсетте години почти до кончината на Стефано – преминава (поради непрекъснатите биографични отпратки) през разказа за „два огледални живота“ и представлява цяла епоха, прозорец отворен към раздиращите сблъсъци на ХХ век, като едновременно с това представлява „роман в романа“. Между достоверността на спомена и литературното превъплащение, заедно с изтерзаното семейство Пирандело и най-верните приятели на Луиджи и Стефано, са обрисувани значими представители на политиката и културата; радикално се отхвърлят някои повествователни методи, предначертава се отворен финал, с внимание фокусирано от сюжета към претворяването, към дръзкото композиционно упражнение.

Стефано, който е насочил оръжията на диалектиката срещу екзистенциалното зло, изобличил непоносимия му товар, чувства, че задачата му не е само да анализира и изяснява онова, което помрачава съжителството между хората и непроходимия, суров път на чувствата. Неговата мисия на мнителен по природа интелектуалец е именно да свидетелства, дори и през сълзи за печалната реалност и преклонението пред първичната

невинност. И ако за Луиджи да пишеш означава да си отмъщаваш заради това, че си се родил, за Стефано означава да платиш цената за това, че си се родил. „Книгата прекосява живота и отива още по-далече“ е заглавието на последната част на *Timor sacro*. Спасение от хаоса на съществуването е словото – за първичната болка на Стефано като син, както и за всеки човек, е словото. Неговото слово е пропито от любов и дълбок мрак. А оттам се издига „чист и ясен звук“, който както Стефано се надява, ще стигне до своя съвършен читател.

„Нужен е баща“

Дълго и мъчително е написването на комедията *Un padre si vuole* (Нужен е баща), излязла за първи път през 1936 г., пренаписана през 1955 г. под ново заглавие, *La scuola dei padri* (Училище на бащи) и най-накрая, през 1960 г., представена с оригиналното си заглавие. След първата преработка, на 13 януари 1955 г., Стефано пише на Силвио Д'Амико: „Мисля, че това е най-добрата ми работа. Част е от онази младежка творба, *Нужен е баща*, която може би ти допадна. Аз не само я пренаписах: съчиних я отново. Задълбочавайки темата, освобождавайки я като съдържание и форма. Тогаваш изразяваше – на теб, който познаваш моята история като син мога да го доверя – едно странно отношение, да осмива и оскърбява сякаш нарочно моята патетичната преданост към Баща ми: нещо което спъваше персонажа, като на някои места му придаваше дори марионетен оттенък. Едва сега, когато духът ми е вече зрял, най-сетне способен да издържи тежестта на определени мнения, аз изкупих това мое странно прегрешение към красотата на чувствата си, и успях да кажа всичко както за себе си, така и за различните бащи, за бащиния образ.

При изненадващото откритие на почти юношеското любовно бягство предприето от шейсет-

годишния Ферруччо с млада и красива жена, емоционалното напрежение на сина му Оресте, приел ролята на „настойник“ на баща си („и така кой е синът, кой е бащата... кой може вече да каже?“), поема – както често се случва – в комична посока. Драмата се превръща в гротесков фарс. Така, в объркания дом „без бъдеще“, ведно с посещенията на странни лица и смешни домашни приключения, в безпорядък се смесват стари безпочвени терзания, едипова враждебност, изблици на гняв, финансови претенции, научно-философски пререкания. Лишен от таланта да управлява, Оресте влиза в остър конфликт с баща си и с богатия си брат Алфредо, който спешно пристига от Австралия, за да предотврати, макар и с добре пресметната лична изгода, предстоящата финансова катастрофа. Въпросът за „имота“ възпламенява духовете, сменят се позиции, държи се сметка за това което е дадено и взето, оспорват се идеи, проекти и действия с крайно нестабилни възгледи. Всъщност, усилията са оправдани, за да се извадят на показ премълчани обиди и най-вече идеята, че ако Ферруччо и Алфредо принадлежат към голямата група на онези, които разбират любовта като обсебване, то Оресте я смята за дар, като понякога ролите се сменят. Важното е да стигнеш до там да осъзнаеш различията и да приемеш другия, тъй като „ролята на онзи, когото наричаш татко... може би, според мен, не се състои толкова в това да ти бъде баща, колкото да те накара да разбереш до каква степен на интимност може да се стигне в опознаването на един друг човек, някого, когото ти... познаваш напълно, защото всяко негово действие се отразява в тебе и те докосва! И когато има неразбирателство... тогава болката е в устоите на самото същество... когато видиш горкия човек, безсилен да се справи със задължението си, без да може да ти каже каквото и да било: в края на крайщата... колко близки ставате!“.

Така тази „болка в устоите на самото същество“ се превръща за сина в лек, с който се опит-

ва да облекчи неизлечимите екзистенциални и интелектуални душевни рани на бащата. И двамата са пленници на заслепено, обзето от безкрайно страдание съзнание, в дълбока носталгия по изгубената първична хармония.

Житейски път

Стефано, най-големият син на Луиджи Пирандело и Мария Антониетта Портолоано, се ражда в Рим на 14 юни 1895 г. в дома на улица Систина номер 3. Още съвсем млад, на 2 ноември 1915 г. в Ославия, по време на военни действия е заловен от австрийците и затворен в концентрационния лагер Маутхаузен.

Прехвърлен в План, Бохемия, на 11-ти ноември 1917, върнат обратно в Маутхаузен на 21 май 1918 г., и отново в План в средата на август, той ще бъдат освободен едва в края на кървавата Първа световна война.

Отива на фронта като доброволец едва двадесетгодишен, за да сподели страстните иредентистки идеи на баща си, както и на голяма част от италианската *intelligentia*, но най-вече, за да избяга, за да израстне – както вече се е случило с Луиджи Пирандело и както ще се случи с брата и сестрата Фаусто и Лиетта. Незаличими остават в живота и в сценичните му произведения, белезите на страдание и смърт, на които е станал свидетел; те ще отекват дълго, като обвинение към подвеждащите идеали на италианското Рисорджименто, в които е бил възпитан и запленил още като младеж, сега сякаш потъпкани. Времето на суровия затвор, безполезен и безсмислен, разкрива героичния възторг на бащите, виновни за многобройните съдби пожертвани за историята, парадоксален фарс, „абсолютното светотатство“ на войната.

Именно в тези мъчителни години Стефано съзрява за призиванието да пише: „Аз имам нуж-

да да се изразя. Как, до каква степен, доколкото мога, но да се изразя. Нима дървото не зашумява щом вятърът го разлюлее?“

На 14 януари 1919 г., поради влошаване на психическото разстройство, от което страда, Мария Антониетта е приета в клиниката Вилла Джузеппина, психиатрична клиника на ул. Номентана 126, където ще остане до смъртта си, 17 декември 1959 година. Това решение ще отвори незарастваща рана в неговия живот, както и в това на семейството, „опустошено от мъка и чувство за вина“. На 18 март 1922 се жени за Олинда Лаброка, пианистка. Отначало живее в бащиния дом, в далеч нелесна атмосфера („Три нещастни същества, убедени че са обидени от останалите, отровили съжителството си потънало в празнота и низост“ ще си спомня Стефано). От брака се раждат три деца, Мария Антониетта, наречена Нинни`, Андреа и Джорджо. През октомври 1924 г., създава театралната трупа Compagnia del „Teatro d'Arte“, замислена заедно с Орио Вергани, негов приятел и под ръководството на баща му. Опитът на Луиджи Пирандело като главен комик и *metteur en scène* е от решаващо значение за бъдещото развитие на театъра и ще продължи три театрални сезона, 1925-1928.

Наред с творческата си дейност, Стефано се посвещава на журналистиката – средство за икономическа стабилност – с разнообразна поредица от статии, които постепенно ще изостави, за да изпълни заради баща си многобройните и взаимно допълващи се роли на секретар, представител, администратор, сътрудник, управлявайки несекващата лавина от контакти с интелектуалци, журналисти, критици, агенти и издатели. Тежък ангажимент, обречен да стане все по-интензивен, заедно с все по-френетичния ритъм на живот на Луиджи, с трескавата му, конвулсивна творческа дейност, дългите периоди в чужбина, мъчителните финансови преговори. Това е последният сезон, в който Луиджи е завладян от кинематографична-

та авантюра и Стефано ще бъде изключително необходим посредник между продуценти и режисьори – епоха, в която седмото изкуство, жадно за сюжети е зависимо и подчинено на литературата. Като писател, вече постигнал международен престиж, Пирандело неминуемо е сред най-желаните от киното автори, по отношение на което, в началото храни известно недоверие, предчувствайки обаче невероятните му експресивни и артистични възможности. Търсенето на оригинални сюжети или пресъздадени негови творби е голямо. И не е за учудване, че Стефано замества баща си в начинание, в което трябва да се импровизира, а именно редактира теми и сценарии, с други думи ненапълно завършени текстове, помощни записки, обикновени схеми, отметки, забележки, предварителни извадки предназначени за филмовото им претворяване.

Това са годините, в които деликатно разменил ролята си на син, Стефано помага на баща си не само в литературен, но и в житейски план, призовавайки го да преодолее „неприязната към живота“, насърчавайки го да се върне в Италия като изостави амбициозните театрални и филмови проекти с бъдещи значителни печалби, да се върне към белетристиката, да напише „великата книга“ която трябва да съперничи на Дон Кихот, на Война и Мир, а именно романът Адам и Ева, „митична и хумористична история“, обмисляна дълго, но неосъществена, да се посвети най-вече на семейните отношения. Единствената опора срещу страстта му към самоунищожение.

Дори след кончината на Луиджи, който *in limine vitae*, в нощта между 9 и 10 декември 1936г., в предсмъртния си час му поверява бележките за последното действие на недовършената комедия *I Giganti della Montagna*, (Великаните от планината), Стефано ще продължи да изпълнява предано ролята си на пазител и попечител на бащините си творби.

Стефано публикува само *Il muro di casa* (Стените на дома) (Bompiani), роман за преживелиците му като затворник по време на войната, с който през 1935 печели наградата Premio Viareggio, ex aequo с *Uomo solo* (Самотен мъж) на Марио Масса, томче поезия *Le Forme* (Форми) (Bompiani), а някои списания поместват част от деветнайсетте му театрални текста, повечето неиздадени, какъвто е романът *Timor sacro*. След първите разочарования от тесногръдата критика, изолиран и самотен, той се затваря в горчиво мълчание и престава да публикува, но не престава да пише. Отказва на издателя Валентино Бомпиани, негов приятел, който му предлага да публикува нещо избрано от театралните му творби, като на 21 юли 1940г. пише: „Убеждавам се, че моите комедии съставят „едно цяло“ заедно, че взаимно си придават стойност. Всяка една от тях не е нещо отделно: те изразяват многобройните страни на един и същи свят“. Неиздаден остава и романът *Timor sacro*, започнат през Двайсетте години и дълго преработван. Има възмездие все пак във факта, че *Tutto il teatro* и *Timor sacro*, бяха издадени след дълъг период от време, помогнало да се пренебрегне несправедливото, грубо сравнение с произведенията на бащата. Особено мъчително преживява неуспеха на трагедията *Sacrilegio massimo*, на 18 февруари 1953г., за която е имал големи очаквания, поставена в „Piccolo Teatro“ в Милано, под режисурата на Джорджо Стрелер, който я определя като „сериозно, наситено и богато произведение, каквото от години не ми се е случвало да открива“.

Стефано угаства в Рим, на улица Аделаиде, номер 12, на 5 февруари 1972 година.

Коментарите са в превод от италиански на
Даниела Илиева

Библиография

- STEFANO PIRANDELLO, Tutto il teatro, a cura di SARAH ZAPPULLA MUSCARÀ e ENZO ZAPPULLA, Milano, Bompiani, 2004, 3 voll., pp. 1500.

- ANDREA PIRANDELLO (a cura di), Il figlio prigioniero. Carteggio tra Luigi e Stefano Pirandello durante la guerra 1915-1918, Milano, Mondadori, 2005, pp. 376.

- LUIGI e STEFANO PIRANDELLO, Nel tempo della lontananza (1919-1936), a cura di SARAH ZAPPULLA MUSCARÀ, Catania, la Cantinella, 2005, pp. 378; 2^a ed. ampliata e aggiornata, Caltanissetta-Roma, Salvatore Sciascia editore, 2008, pp. 488.

- STEFANO PIRANDELLO, Timor sacro, a cura di SARAH ZAPPULLA MUSCARÀ, Milano, Bompiani, 2011, pp. 336.

Сара Дзипулла Мускарà е преподавател по италианска литература в Университета в Катания, със специалност белетристика, театър и кино в периода XIX и XX век, издания на непубликувани текстове и кореспонденция. Под нейна редакция издателство Bompiani публикува: Tutto il teatro in dialetto di Luigi Pirandello, 2 voll.; (Пълни съчинения за диалектен театър от Луиджи Пирандело, 2 тома) Un bellissimo novembre, Giovannino, Roma amara e dolce, Gli ospiti di quel castello di Ercole Patti; (Един прекрасен ноември, Джованнино, Рим – горчив и сладък, Гостите на онзи замък от Ерколе Патти;) Silvinia, L'infinito lunare di Giuseppe Bonaviri; (Силвиния, Безкрайната лунна светлина от Джузепе Бонавири), Un posto tranquillo di Enzo Marangolo; (Спокойно място от Енцо Маранголо) Il giudizio della sera di Sebastiano Addamo; (Присъдата на здрача от Себастиано Аддамо) Tutto il teatro, 3 voll. (in collaborazione con Enzo Zappulla), (Пълни теа-

трални съчинения, 3 тома, в сътрудничество с Енцо Дзаппулла), *Timor sacro di Stefano Pirandello* (Страх Божи от Стефано Пирандело); За издателство Sciascia: *Nel tempo della lontananza* (1919-1936), (Време на разлъка, 1919-1936).

Енцо Дзаппулла е Президент на Института по история на сицилианския спектакъл. Публикува за издателство Novecento: *Musco. Il gesto, la mimica, l'arte*; (Муско. Жест, мимика, изкуство); за издателство Maimone: *Musco. Immagini di un attore*; (Муско. Портрети на един актьор); за Editalia: *Martoglio cineasta*; (Мартолио, кинорежисьор и продуцент); за *Cantinella*: *Giovanni Grasso. Il più grande attore tragico del mondo*; (Джованни Грасо. Най-големият световен актьор трагик); *Le donne del teatro siciliano. Da Mimì Aguglia a Ida Carrara*; (Жените в сицилианския театър. От Мимй Агулия до Ида Каррара); *Verga da vedere*; (Верга на сцената); *Pirandello e il teatro siciliano*; (Пирандело и сицилианският театър); *La figlia di Iorio di Gabriele d'Annunzio fra lingua e dialetti*; (Дъщерята на Йорио от Габриеле Д'Анунцио между език и диалект); *Mastro-don Gesualdo, sceneggiatura di Ernesto Guida e Giacomo Vaccari*; (Мастро дон Джезуалдо, сценарий Ернесто Гуида и Джакомо Ваккари); *Brancati-Patti*; (Бранкати-Патти); *Bonaviri inedito*; (Бонавири-неиздаван); *Turi Ferro. Il magistero dell'arte*; (Тури Ферро. Ментор в изкуството); *L'aria del continente di Nino Martoglio. Foto dal set*; (Духът на Континента от Нино Мартолио. Снимки от сцената); *I Pirandello. La famiglia e l'epoca per immagini*. (Пирандело. Семейството и епохата в образи).

НУЖЕН Е БАЩА

Комедия в три действия

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

ОРЕСТЕ

ФЕРРУЧЧО, баща на Оресте

КЛЕЛИЯ

БРУТО БРУТИ, лекар

АЛФРЕДО, брат на Оресте

ГУАДАНИ, адвокат, приятел на Оресте

ГРАВАНЦОЛА, амбулантен провинциален търговец

ФИЛИППА, домакиня при семейството

ФРАНЧЕСКА, майка на Клелия

БЕЛЕЖКИ ЗА РЕЖИСЬОРА И АКТЬОРИТЕ

ОРЕСТЕ: около трийсетте, състарен, загрубял. Цялото му поведение изглежда патетично и гротескно, заради крайния начин, по който е възприел мисията си на синовна обич. В първо действие трябва да носи стари, овехтели дрехи.

ФЕРРУЧЧО: около шейсетте, енергичен, широкоплещест, леко напълнял, с цветущ, охотен вид, облечен твърде младежки – риза с къс ръкав, фланелени панталони и сандали, но неизменно със стара сламена шапка.

КЛЕЛИЯ: около трийсетте, финна, леко хладна, с твърд поглед, със сигурен глас, енергична, когато макар и рядко се усмихва, грейва цялото ѝ лице. Роклята ѝ е на момиче, което умее да изглежда добре с малко средства, не привлича внимание, но с поведението си държи да покаже, че освен сериозна и трезва съпруга, ще бъде също така и жена с вкус.

БРУТИ: около четирсетте, облечен в бяло, много добър човек. Загубил брат си, за когото е бил като баща, впоследствие подкрепя годеницата му, за да ѝ помогне да изгради отново живота си; заедно с това чисто бащинско чувство, в същото време тайно се срамува от голямото си белезникаво розово тяло, препятствие към каквито и да било брачни амбиции. Ако актьорът не е в състояние да изрази с фигурата си този недостатък, би трябвало изцяло да наблегне на истинската пречка, която е душевна и би могла да се покаже с определена липса на мъжествен темперамент или с прояви на непохватна вежливост.

АЛФРЕДО: около четирсетте, далновиден, с изострено лисиче лице, елегантен в скъпия си костюм с екзотична кройка.

ГУАДАНИ: около трийсетте, уравновесен мъж, уважаван млад адвокат, облечен в летен, напълно подходящ за сезона костюм.

КРАВАНЦОЛА: около петдесетте, посивял, с увиснали мустаци, стегнат в мрачния костюм на търговец, който държи да изглежда сериозен; несполуките донякъде са облагородили неговите предпочитания, в противен случай, може би все още щеше да носи ботушите и грубите тъкани дрехи.

ФИЛИППА: около петдесетте, позапусната, с износена рокля, която несъмнено е изглеждала добре, но е вече съсипана; не носи престилка, за да не прилича на прислужница; върху косите си събрани ниско в кок е завързала на тила цветна забрадка.

ФРАНЧЕСКА: около петдесетте, произхожда от дребната буржоазия, спокойна, уморена жена, която прави усилия да изглежда добре в елегантната си рокля – по-скоро за да не изложи дъщеря си, отколкото за собствено удоволствие.

СЦЕНАТА ЗА ТРИТЕ ДЕЙСТВИЯ: широка кухня на приземния етаж в старинна изполи-чарска къща. След като баща и син са останали сами, целият живот на семейството се е събрал в това помещение, където същинската кухня се е разположила в лявата част (вижда се от опушената мазилка), докато по-широката и чиста част, вдясно, е пригодена за други нужди. Пренесени са масата заедно със столовете и бюфет за приборите, така се оформя мястото за хранене; както и малко салонче, където се прекарват вечерите в друг, по-удобен ъгъл, с два малки фотьойла и килимче (сложено почти на авансцената). На стената в дъното се намират вратата и прозореца, които гледат към полето и от които се вижда овощната градина. На страничните стени: врата вдясно, която води към останалата част на къщата, и врата вляво, където е стаичката на Оресте.

N.B. Добре е да се избягва баналния реализъм, към който привидно може да се причисли тази комедия. Тук по-скоро трябва да се представи по един характерен и колоритен начин картината на разрушения дом, в който ден след ден, и то вече не в абстрактните сфери на висшите ценности, са принудени да живеят тези две клетки човешки създания, бащата и синът, останали сами, лишени от подкрепата на майчиния дух.

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

Гуадани е заспал в креслото. Вратата в дъното е отворена. Полето изплува в проблясъците на зората. Тишина. От вратата вдясно влачейки чехли, влиза Филиппа. Още сънена, тръгва с почти затворени очи към печката, за да си стопли чашката с кафе. При неочакваната среща със заспалия мъж се стряска и спира.

ФИЛИППА:... адвокат Гуадани! Цялата къща отворена... Какво сте правили тази нощ? (*тръгва към входната врата и подвиква тихо*) Оресте... Оресте! (*поглежда навън*) Няма никой (*връща се*) Господин адвокат! Господин адвокат!

ГУАДАНИ: (*протяга се*) Какво има... какво става? А, вие ли сте? Даааа. Брррр... Ами, чаках Оресте...

ФИЛИППА: Той къде е? Къде го оставихте?

ГУАДАНИ: Аз... Оресте ли?

ФИЛИППА: Мислех, че сте го довели вкъщи!

ГУАДАНИ: Бррр... зазорява се... Ами, нямаше възможност. Вижте, вижте как прекарах нощта...

ФИЛИППА: Снощи трябваше да му се изсмеете в лицето вместо да го придружавате! Прави трагедии ако баща му понякога му се изплъзне.

ГУАДАНИ: Мислех си да го поразсея и след това да се върнем вкъщи. Напразно. Не искам да ви кажа къде ме заведе; щяхме да се изпочупим целите по шубраци и падини.

ФИЛИППА: „Татко е изчезнал!“ Като че ли не се знаеше... Хайде, хайде, да си стоплим по чашка кафе (*отива до печката*).

ГУАДАНИ: И после изведнъж ме отпрати, каза ми, че вместо да му помагам, само му преча.

ФИЛИППА: А вие защо се върнахте, извинете, а не си легнахте... у вас на спокойствие?

ГУАДАНИ: *(става и се разкърива)* Исках да говоря с него! Мислех си, че в такава нощ... далеко от тази къща, от тази безсмислена суматоха... щях да намеря начин да му опиша как изглежда целия му живот, разрухата към която отива ако не се избави! Защото, трябва да знаете, неговата саможертва вече няма смисъл. И каква полза за баща му ако продължава така? Всичко е напразно, от много време, така че... Така че стига! Не сте ли съгласен?

БРУТИ: *(влиза запъхтян, много уморен)* Извинете, синът ви Оресте би искал да знае... *(обърква се)* А, вие сте жив и здрав... Чудесно! Сега ще го повикам.

ГУАДАНИ: Не, не! Аз... *(задържа го)* Почакайте! Как мислите, мога ли да бъда баща на Оресте на тази възраст? Къде е той?

БРУТИ: Чака ме долу при портата, иска да разбере. Извинете, обърках се, от умора.

ФИЛИППА: *(към Гуадани)* Кажете му да се върне вкъщи!

БРУТИ: Ако го извикате оттук ще бъде безполезно. Прати ме нарочно за новини! за да продължи веднага ако баща му все още не... Сега иска да прехвърли хълма.

ФИЛИППА и ГУАДАНИ: Какво? хълма? Какви ги върши! Тогава аз ще сляза!

БРУТИ: Добре! Тъй като аз, честно казано... помагах му цяла нощ, но стига толкова! Нито крачка повече! Освен това, вижте, някой приятел трябва да го спре: насила.

ФИЛИППА: Вървете вие, господин адвокат и хубавичко го сгълчете *(към Брути)* Приятели са от деца! *(отдалечава се от печката)* Ще махна кафето от огъня.

ГУАДАНИ: *(приготвя се да си тръгне)* Да, дори ако трябва ще го пипна за врата и... *(към Брути като се представя)* Позволете. Адвокат Гуада-

ни. Заповядайте, седнете ако желаете малко да си починете.

БРУТИ: (*протяга ръка за поздрав*) А, да, благодаря ви. Брути. Много ми е приятно. Доктор Бруто Брути.

ФИЛИППА: (*към Гуадани*) Знаете ли, кой всъщност е господина? Това е летовникът, лекарят от Рим, когото чакаха дамите... същите които наеха малката ви къща за сезона!

ГУАДАНИ: А, да, госпожа Чамполи с дъщеря си (*към Брути*) Заради вас, госпожицата настояваше много! Искаше още една стая, за да е близо до вас. Обаче аз...

БРУТИ: (*ободрен*) Как: Клелия? настоявала е? (*наивно*) Жалко, не мислите ли? Достатъчна е била и само още една стая! Но и така е добре (*добавя*) Това че... Че Клелия си е мислила... да, да.

ГУАДАНИ: (*учудено*) Така, така... И... не желаете ли да седнете?

БРУТИ: Да, да, веднага! (*отива да седне*) Ох, минутка почивка, ако не ви притеснявам... През нощта просто останахме без крака.

ФИЛИППА: (*учудено*) Но вие, извинете, познавахте ли вече Оресте?

БРУТИ: Аз ли? Всъщност, не... Срегнах го просто така... вървеше, беше сам. И аз бях сам и... Приближи се до мене и ме попита дали случайно не съм видял...

ГУАДАНИ: Срегнали сте го изневиделица и сте го следвали цяла нощ?

БРУТИ: Разбирам учудването ви... Но аз, разбирате ли?, бях излязъл защото не можех да заспя именно заради... заради госпожица Чамполи, която е завладяла мислите ми: но да оставим това!, и така отначало за компания... Вие ще ме разберете! Щом осъзнах, че се страхувахте баща му да не извърши някое безразсъдство!...

ФИЛИППА: (*смаяна, поглежда към Гуадани*) И сте му казали, че неговият баща... има намерение да...?

БРУТИ: (*малко несигурно, сякаш за да прецени момента*) Всъщност... след нещастieto, нали? Той ми разказа – цялото семейство било съсипано...толкова трагично, заради... тоест, по причина, така да се каже на онзи прелез.

ГУАДАНИ: (*говори като за „минали неща“*) А, да, тогава... кървавата злополука: съпругата, децата. Но оттогава са минали осем години, скъпи докторе.

БРУТИ: (*както по-горе*) Е да, да, разбирам... Това обаче са неща, които слагат завинаги отпечатък, когато някой... разбира се неволно, но така или иначе, е бил причината... Така ли е? Защото... бащата е бил, нали?

ФИЛИППА: Е, скъпи господине. Не е изчакал да вдигнат бариерата. Той е карал файтона.

ГУАДАНИ: (*поправяйки я, полусериозно*) Вятърът, Филиппа! вятърът! Необикновеният вятър онази сутрин.

БРУТИ: (*както по-горе*) А, разбира се! доказателствата събрани от сина, за да се поднови делото...

ГУАДАНИ: И аз така смятам! Как иначе Оресте щеше да ги принуди да отменят присъдата? Бариерата е била повредена. Вятърът е отворил прелеза.

БРУТИ: Именно: Оресте ми обърна внимание, че много хора не са били на същото мнение... защото на делото, бащата сам е признал вината си. Но това е обяснимо! Угризението на съвестта! искал е да бъде осъден. Ясно.

ФИЛИППА: (*с половин уста*) Е добре, може и така да се каже.

ГУАДАНИ: Така е. Оресте направи тогава чудеса и не си даде мира, две години се бори, знаете.

За да спаси баща си. А и тука трябваше да спасява финансовото положение, без нищо да разбира от тия работи (*към Филиппа*) А, между другото: затънал е до гуша, нали?

ФИЛИППА: По-добре да не говорим, господин адвокат. Пълен провал! Алфредо трябваше да се заеме със сделките (*към Брути*) По-големият брат. Обаче не пожела да направи и крачка. От Австралия, нали знаете, далече... а пък Оресте... човек на книгите, попадна сред пазарлъците на селските търговци, също като баща си... Просто си съсипа живота, остави всичко, учението...

ГУАДАНИ: И си провали бъдещето! Имаше качества, знаете. Беше най-добрият ученик на Джаннантони! Веднага след дипломирането, професорът го взе като асистент... сигурна кариера! За съжаление, беше пропиляна още в началото, преди да може да се утвърди.

БРУТИ: (*с респект*) Асистент на Джаннантони! биологът... ех! (*прозява се, борейки се със съня*).

ГУАДАНИ: Лабораторията, това беше неговата страст. Изследванията, които беше започнал... имаше големи очаквания! а и колегите му, всички си създадоха име като ги доразвиха! А той, след осем години... естествено! беше изостанал. Не, какво приказвам? Беше извън борда, това е! Осем години, а както напредва днес науката... какво да кажем? край! (*оживено*) Тоест, тоест! Това твърди той. Аз всъщност, затова исках да му говоря тази нощ. Трябва да го разбудим! Ако се отърси веднъж завинаги...

Влиза Оресте с накуцване. Изтощен е. Тихо прекосява стаята и сяда в един ъгъл с ръце на лицето си. Абсолютно искрен, донякъде напрегнат поради присъствието на Брути, сякаш иска да покаже на всички колко отчаян живот води, и в същото време, колко е горд от този невероятен, озарен от лудо, тайно щастие, живот.

ГУАДАНИ: (*колебливо*) Оресте... тъкмо тръгнах да те търся...

ОРЕСТЕ:... Мерси, мерси. Слушай, виж... оня проклетник все ме дебне! в засада. Краванцола. Ако някой можеше да го предупреди... да не ме предизвиква днес. Така: „ако обичате не ме предизвиквайте днес“. За щастие го открих навреме! Но така или иначе трябваше да се върна! Какво да направя? Затворете тази врата! ако обичате (*Филиппа изпълнява*) Е, да бъде спокоен!... и без това сме му паднали в ръцете! Няма да му се изплъзнем. „Но днес не“ – днес не – кажи му! – „днес...не“ (*изправя се*) На мен се пада, разбрах, сега отивам. Казах го само от страх да не направя някоя глупост.

ГУАДАНИ: О, не! И аз мога да отида, естествено! ти остани. Освен това внимавай, куцаш сериозно! не знам...

ОРЕСТЕ: (*посочва крадешком Филиппа и се подсмивва*) Попитай нея защо куцам (*с тъжна усмивка*) Само ако го зърна, ще му счупя главата – (*надава вик*) Неизбежно е! – (*веднага, както по-горе*), ако си мисли да ме прикове към дъщеря си точно днес, докато се налага да тичам след баща ми... Кажи му да стои настрана! днес... не мога, аз съм син, който няма никакво известие от вчера! оставен така – кажи му го – в мрака... без предупреждение! неочаквано!

ФИЛИППА: Слушай! Да не би за пръв път баща ти прекарва нощта навън!

ОРЕСТЕ: Замълчи. И помисли ти какво ми стори.

ФИЛИППА: Аз ли? какво съм ти направила аз? Напротив, казах ти да не мърдаш оттук! защото твоят баща... (*възмутено*) И по-добре от мен знаеш къде тича нощем да върши ония работи дете можем да си ги представим! а след това се връща росен росен! Точно ти прекаляваш с ролята на попечител. Вече не го оставяш да диша.

ОРЕСТЕ: Значи ми казваш да изоставя задълженията си.

ФИЛИППА: (*прочуствено*) Не ни разрешава вече и дъх да си поемем! По цял ден трябва да треперим: какво ще направи, какво няма да направи. Ами остави го, в края на крайщата да направи каквото реши! От какво се страхуваш? На баща ти му е дебел врата, скъпи, доста по-дебел от твоя!

ГУАДАНИ: Така е! Не искам да ти противореча, но Филиппа има право.

ОРЕСТЕ: Е, да! Пренебрегвайки обаче един нов факт! Разбира се!

ГУАДАНИ: Нов факт ли?

ОРЕСТЕ: (*на срички*) Че не ме пре-ду-пре-ди! Този път, нищо! не ме предупреди.

ГУАДАНИ: Кой?

ОРЕСТЕ: Татко! На нея ли ще вярваш? Че бяга от къщи тайно? това е лъжа! безсрамна лъжа! (*категорично*) Без да предупреди – никога. Всеки път когато е излизал, повтарям, всеки път ми е оставял бележка (*почти на себе си, тревожно*) Какво ти костваше татко, да ми оставиш една дума?

ФИЛИППА: (*с насмешка, ядосана*) Е, добре де: този път е пропуснал. Да не е дете, че да има нужда от разрешение!

БРУТИ: И вие не можахте да заспите... взехте и мен, да обикаляме цяла нощ... само затова ли?

ОРЕСТЕ: (*отчаяно, тъжно*) Единствено затова, щом не разбирате! Трябва да видите в какво състояние изпадам, когато той прави грешки! (*към Филиппа*) И ти не остана по-назад!

ФИЛИППА: (*смаяна*) Аз ли? какви ги измисляш?

ОРЕСТЕ: Питайте нея! питайте, защото тази нощ... Ме доведе до отчаяние! с разранени крака. Но се радвам. Ех, татко! Така ще разбереш (*става с усилие*) Иначе как ще го спра, как? (*към Брути*) Трябва да го заставя да уважава реда! И

да не мисли, че може да направи всичко! Самият той обеща да се съветва. Така сме се споразумели: за негово добро!

БРУТИ: (*несигурно*) А, разбирам.

ОРЕСТЕ: (*вбесен от тази несигурност*) Освен това, баща ми един път вече посегна на живота си! Или пак прекалявам? Искрено, докторе, вярвате ли, че си измислям! (*към Филиппа, нападателно*) Или ти ще кажеш друго? Опита ли да се убие или не?

ФИЛИППА: Но това беше по онова време, веднага след злополуката!

ОРЕСТЕ: Искаш да кажеш, все още съкрушен от станалото... Не, скъпа, не беше веднага след това (*към Брути*) Пет месеца почти остана между живота и смъртта, целият изпочупен, с черепна травма: явно не е могъл да разсъждава в такова състояние...

ФИЛИППА: Е, да, стана когато дойде в съзнание, в болницата: същото е! Веднага щом разбра какво е направил и че е арестуван! точно преди процеса! Знам само, че цялата страна искаше доживотна присъда за баща ти.

ОРЕСТЕ: Защото това е страна на диваци! Докторе, аз, не срещнах никаква подкрепа! Един син, който защитава живота на баща си сред бесни кучета! искаха да ни разкъсат!

ФИЛИППА: Хората негодуваха и от жалост към бедната ти майка, станала жертва заедно с децата си! и ти го защитаваше, нали? макар че тя не искаше да отиде на празника и ти го знаеше! имаше предчувствие, да, да! свидетелка съм: предчувствие! Умоляваше съпруга си до последния момент да я остави вкъщи, не се чувстваше добре.

БРУТИ: (*потресен, с покруса*) Ужасно.

ФИЛИППА: (*веднага към него*) Разбрахте ли? Ама представете си Ферруччо да не угоди на самолюбието си да я покаже на празника, наки-

чена с всички златни накити – беше ѝ ги купил нарочно!

БРУТИ: Ужасно. Ужасно.

ОРЕСТЕ: (*възразява на Филиппа с покруса*) Стига! стига вече!

ФИЛИППА: (*разпалено*) Още ми е пред очите, как се качи във файтона! горката, стана жертва!

ОРЕСТЕ: (*с вик*) Аааах!

БРУТИ: (*екзалтирано, като обезумял*) Ето това са бащите! Бащите! „аз командвам и аз искам“! За да „формират някого“! Кого? глината? овцете? Бащата нарича това „да възпитавах“! моето най-ценно „аз“, най-чувствителното! Но той се възползва от това беззащитно дете...

ОРЕСТЕ: Ах, докторе! какво говорите? какво общо има всичко това?

БРУТИ: Знам. Така е. Когато стана баща и аз сигурно бих се подвел! Сигурно и аз бих гледал как под огромния товар на моето мерзко желание се гърчи малката, невинна душа на едно дете. Мерзко желание! и ето, така е обикновено между мене и това дете: „Най-важният съм аз: ясно ли ти е, момченце?“ (*объркано*) А „най-важното“ е то, разбирате ли? синът! Най-важният е този, с когото живота започва отново! Така смятам аз: това е. И никога не бих поел подобен риск (*успокоява се и леко сконфузено, добавя*) Извинете много... ех.

ОРЕСТЕ: (*окуражен*) Говорехме за моя баща! когото едвам успях да спася! като му направих изкуствено дишане! Беше се обесил! Ето, обясних всичко, докторе! ето защо аз... Сега е ясно, нали? (*сякаш му просветва някаква идея, която веднага иска да осъществи, и с чувство на превъзходство*) И така... напред! (*тръгва, куца мъчително, решен да прекоси цялата стая*) Докато не се върне, няма да седна!

ГУАДАНИ: Какво правиш? Оресте!...

ОРЕСТЕ: Ходя.

ГУАДАНИ: Но що за лудост, извинявай! какво значи това?

ОРЕСТЕ: Аз съм си луд.

ФИЛИППА: (*към Брути*) На студа! Видяхте ли го? на студа!

ОРЕСТЕ: На студа, да! Трябва да ме намери така, да вървя напред назад, притеснен, точно защото той е навън и си проваля живота, а аз съм тук, затворен в къщи. Напред назад. Докато не се върне няма да си отдъхна.

ГУАДАНИ: За бога, защо е всичко това! след като знаеш че...

ОРЕСТЕ: За да му дам урок! (*не чува и не вижда никого, като заслепен*) Кой знае, като ме види... Да се надяваме! Трябва да му докажа... Да ме намери в това състояние! Даже ако трябва да се влача по земята. Върви при Краванцола. Направи ми тази услуга.

ГУАДАНИ: Каква комедия! Е, така да е! Отивам при Краванцола! (*излиза*).

БРУТИ: Господин Треса... направете го заради мене! да гледам това страдание, аз... не издържам! сърцето ми се къса!

ОРЕСТЕ: Съжалявам. Тръгнете си щом не издържате (*пъшка, но продължава*) Ох... горко ми... (*жлъчно, към Филиппа*) И на тебе трябва да благодаря, нали!... и ти благодаря, скъпа! (*към Брути*) Забелязахте, нали?

ФИЛИППА: Но защо ми се сърдиш?

ОРЕСТЕ: Подкрепата, докторе? Грижете, които щедро ми се предлагат в тази къща! (*към Филиппа, с преторена любезност*) Все още очакваме да се сетиш... да ни предложиш по глътка кафе... Бих изпил една чашка! Всъщност, наистина имам нужда! Или кафе с мляко, докторе? Кафе с мляко и хляб, за двамата. И няма защо да бързаш, така или иначе ще се забавиш.

ФИЛИППА: *(изтичала е до печката)* Мислех да го направя! Адвокат Гуадани е свидетел! Заради тебе ми изхвъркна от главата, с твоите истории!

БРУТИ: *(с признателна усмивка, оживено)* А, да, бих казал, ще ни дойде добре по едно топло кафе с мляко.

ОРЕСТЕ: Както виждате, трябваше да помолим! А от един месец, от един месец моля за... *(обляга се на масата, за да си вдигне краката и да ги покаже)* Погледнете! Представете си как съм ходил тази нощ, влачех си обувките като чехли.

БРУТИ: *(впечатлен)* Аха, да! Нямате връзки на обувките... ето защо са били всички тези затруднения!

ФИЛИППА: *(близо до печката, виновно)* Господи! Вярно! Връзките за обувки! Съжалявам...

ОРЕСТЕ: *(тръгва отново)* Не устояха още с първите стъпки! целите на възли! Давай, Оресте!

ФИЛИППА: Забравих!

ОРЕСТЕ: *(сериозно ядосан)* Ето, слушай! *(Вади от джоба си един бележник и го разглежда)* Преценете вие, докторе. На дата седемнайсти, погледнете: „връзки за обувки“. Дата... осемнайсти: „връзки за обувки“. Беше забравила! Деветнайсти: „срок“... не. *(продължава, през зъби)* „разпореждане за запор“... не *(помръкнал, продължава да прелиства)* Това значи, че не съм мислил повече *(намира отново, радостно)* Ето, ето! двама и четвърти: „връзки“, и така до вчера! Ех, ех. Бих искал да зная как бихте се справили вие например!

БРУТИ: Аз ли?

ОРЕСТЕ: Ако така ви третираха вкъщи.

БРУТИ: *(сконфузено)* Аз съм ерген...

ОРЕСТЕ: И какво от това? Аз също!

БРУТИ: Извинете, но аз, нали разбирате? когато видя пътьом някоя галантерия...ще си купя сам връзките за обувки.

ОРЕСТЕ: (*засегнат*) Ама не! извинете! какво искате да кажете...?

ФИЛИППА: (*излиза напред, с признателен вид*) С много каймак ли предпочитате млякото, господин докторе?

БРУТИ: (*смутено*) Благодаря... да, ако обичате (*към Оресте*) Извинете, не бях представен на госпожата (*става с усилие*).

ФИЛИППА: (*смее се неловко*) Каква госпожа, моля ви се! Тук аз съм прислугата, не разбрахте ли?

ОРЕСТЕ: Не ѝ вярвайте! тя е наша роднина, след злополуката хвана юздите на къщата и никой никога не се е държал с нея като с прислужница! (*набързо ги представя*) Доктор Бруто Брути, госпожица Филиппина Треса.

БРУТИ: (*покланя се*) За мен е чест.

ФИЛИППА: (*към Оресте*) Ето, не ме представи и господинът забеляза! (*прави реверанс*) За мен е удоволствие, господин докторе! не мога да ви подам ръка защото... Но аз вас съм ви срещала много пъти, знаете ли? (*преднамерено*) на разходка, с онази красива госпожица...

БРУТИ: (*неловко*) Да, да.

ФИЛИППА: Годеницата ви, нали?

БРУТИ: (*откликва, сякаш с погнуса*) Не! Какво ви минава през ума? Извинете, но и от най-беглото предположение... ми става противно!

ФИЛИППА: Извинете вие, но какво лошо има в това?

БРУТИ: О! Беше годеница на бедния ми брат... Който почина.

ОРЕСТЕ: (*седнал върху масата, сваля си обувките, насмешливо*) Вие, очевидно, не сте пожелали да се нагърбите със семейство!

БРУТИ: (*възмутено*) Но какво говорите?

ОРЕСТЕ: (*обръща обувките и от тях се посип-*

ва цяла шепа камъчета) Виж ти, виж ти, жена на място! камъчета! заради тебе – все повече, на всяка крачка! (*към Брути*) Извинете, връзките за обувки! Влизате в един магазин и си ги купувате сам. Чудесно, стига да сте в състояние да мислите за такива работи. Но когато трябва да се мисли за други, много по-сериозни неща! административни спънки!... производството на вино! мелницата! (*към Филиппа*) Не можех да спирам на всяка крачка и да вадя камъчета от обувките си, нали?

БРУТИ: Какво става, мирише на изгоряло?

ФИЛИППА: (*изтичва до печката*) Ох, мамичко, млякото! изкипяло е!

ОРЕСТЕ: (*смее се*) Чудесно! Прекрасно! ах, ах, каква домакиня! (*мрачно*) За Бога... Сега ще видите! (*тръгва бос, с обувките в ръка*).

БРУТИ: Жалко... млякото.

ФИЛИППА: (*изплашена*) Къде отиваш?

ОРЕСТЕ: (*със съжаление*) И къде мога да ида? Да се просна на леглото! С разранени крака! с изнурено тяло! (*нервно*) и гладен! (*захвърля обувките на земята и излиза отляво*).

ФИЛИППА: (*огорчено*) Оресте... Пийни поне едно черно кафе! (*тръгва към вратата*) Искаш ли и едно яйце? (*отвътре се чува щракването на ключалката*) Заклучи се. Ох, най-сетне! Докторе, вие ще приемете ли?

БРУТИ: Не бих искал да прекалявам...

ФИЛИППА: Какво говорите, обиждате ме! Заповядайте: след такава умора... (*започва да разбива яйца за три чаени чаши*) Разбрахте ли как живея аз тука, между баща и син? Трагедии, на всяка крачка! Ще видите, баща му е отишъл в града да се забавлява или е прекарал нощта на открито – вчера се оплакваше от горещината. Горещината! горещата кръв! това е терзанието на този човек. А другият си придава важност! Но

само се преструва, вие сигурно сте разбрали! А на Ферруччо може да му е хрумнало какво ли не. Бащата: казва се Ферруччо. Може да се е качил на Монте Каво, да гледа изгрева.

БРУТИ: А, така ли? Точно като Клелия! Госпожицата, за която ви говорих, се качи точно там, за изгрева на слънцето! Казват, че е гледката е чудесна! (*след малко*) Пожела да отиде сама... без мене.

ФИЛИППА: Интересно! Тръгнали всички на излет!

БРУТИ: (*ласкаво и малко тъжно*) Не, аз я разбирам, тя... е човек, който обича съзерцанието... Но мястото е много безлюдно... само затова исках да я придружа! (*ненадейно*) Вижте, ако позволите, чашата ми... аз ще се заема...! Чувствам се изнервен, така че... (*става да вземе чашата*).

ФИЛИППА: (*изненадана, колебливо*) Но... не знам! щом държите...

БРУТИ: (*сяда отново и започва да разбива яйцето в чашата*) Много съм ви признателен! И знаете ли, атмосферата в тази къща е... Като у нас, когато бях дете.

ФИЛИППА: Каква?

БРУТИ: Когато бащата: ти препречва пътя, вместо да ти даде бъдеще. Като изостави семейството си, например! И като последствие – те лишава и от майка. Моята майка... Умря от мъка когато „той“ избяга в чужбина с друга. И за да отгледам брат си, разбира се, аз трябваше да мисля... все още момче...

ФИЛИППА: Мъчно ми е за вас.

БРУТИ: И знаете ли, след като разбра какво се е случило, започна да настоява да отидем при него! с новата му жена? Може ли да си представите! Какъв трябва да бъде идеалният баща, какъв е той в нашите мечти... дали някой е имал такъв баща (*с различен тон, веднага*) Не знам с

какво щях да ѝ попреча ако я бях придружил! Аз не говоря... можех и да стоя настрана, да не бия на очи...

ФИЛИППА: Ах, вие говорите за тази госпожица (*с неопределен тон*) Страхувам се, че сте прекалено добър.

БРУТИ: Аз ли? Не! Мислех си, че не си е взела парче хляб дори, докато аз тука... Но толкова позле за нея, нали? в края накрайщата! Човек не може да се пребори! Избухвания, променливо настроение... нещо ужасно.

ФИЛИППА: Елате на масата. Сега ще си налеем кафето. Вече кипна!

БРУТИ: (*премества се на масата, Филиппа му налива кафе в чашата*) Благодаря. Така е откак-то почина годеникът ѝ, моят брат. Вижте: преди известно време загуби дневника, в който си записваше... (*без да си дава сметка, говори все по-оживено*) Не искам да ви кажа какви сцени направи на майка си, на сестра си, а и на мене!

ФИЛИППА: Бийте, бийте, иначе няма да стане каймак.

БРУТИ: Благодаря. Като че ли ние бяхме виновни! Сякаш нямаше да оживее ако не го намери! И след три дни, внезапно, всичко свърши!

ОРЕСТЕ: (*отвътре се чува вик*) Филиппа! гладен съм! (*появява се, застава на вратата, ядовито*) Нагъвате, нали?

ФИЛИППА: Ах! малко повече възпитание! Тъкмо идвах да ти сервирам! Ела, ела да седнеш!

ОРЕСТЕ: Не можах да си почина... боли ме тук! (*приближава се бос, залитайки*) Гори, докторе! Отдолу, на краката, толкова пари... толкова пари... (*сяда на масата*).

БРУТИ: (*става и с лека въздишка оставя чашата*) Е, да видим... дайте да погледна. Сигурно са се образували пришки. Свалете чорапите.

ФИЛИППА: Първо хапнете! Не можеш ли пет

минути да изтърпиш? Как ще ти помогне докторът щом вече имаш пришки?

БРУТИ: А, не много. Трябва да се дезинфекцира, ако е необходимо. Но ще боли повече.

ОРЕСТЕ: Е, тогава, няма нужда! Ще полудея! Изгарям, разберете! изгарям!

На вратата са се появили Гуадани и Краванцола, който държи букет цветя.

ОРЕСТЕ: *(обръща се, соннато)* Водиш ми го тука! Така ли ми правиш услуга? Прегледайте ме, прегледайте ме, докторе! дезинфекцирайте, хайде! *(сваля си чораните)* Съжалявам, Краванцола, но както виждате...

КРАВАНЦОЛА: *(едва сдържа упрека)* Сега, не си търси оправдания да не дойдеш на обяда.

ОРЕСТЕ: Какви оправдания! Не съм в състояние да мръдна! Ето докторът може да потвърди! *(междувременно се е събул и си показва крака)* Докторе, кажете!

БРУТИ: В действителност...

ГУАДАНИ: И аз се убеждавам, нещата са сериозни.

КРАВАНЦОЛА: Нали знаеш, на обяда са поканени и хората, с които да уредим нещата. И да ти е ясно: този път или *да* или *не*. Ти, синко си пред фалит.

ОРЕСТЕ: *(демонстрира възмущение, само за да каже нещо)* Добре! Разгласете го навсякъде! Разгласете го на всички!

БРУТИ: *(извадил от една торбичка ножички, памук, шишенца и т.н., към Гуадани)* Извинете, господин адвокат, ако може да му държите крака. Здраво, защото трябва да... с ножичките... *(успокоява Оресте)* малко кожа, мъртва кожа, не се страхувайте! *(към Филиппа)* А вие потърсете някакъв бинт *(изпълняват нарежданията)*.

КРАВАНЦОЛА: Помислил съм и за цветята... ти щеше да забравиш. А Чезира толкова ги очаква.

Така ще може да ѝ ги подариш... нали, Оресте?

ОРЕСТЕ: Върнете ми обувките, тръгвам пак да търся баща си.

ГУАДАНИ: Ти си луд. Не му обръщайте внимание, докторе. Работете, аз ще го държа.

КРАВАНЦОЛА: (*огорчено*) Дъщеря ми три дни не е спряла! да ни приготви този обяд! за да ти направи добро впечатление, Оресте!

ОРЕСТЕ: Ох! Ах! аааа...

БРУТИ: Не мърдайте! още малко, стискайте зъби!

ОРЕСТЕ: (*проплаква отново и се обръща към Краванцола, ядосано*) Ууууух! Оооох! имам право на още три дни! Защо да капитулирам предварително? Алфредо може да реши в последния момент!

КРАВАНЦОЛА: (*с невярваща усмивка*) И ще дойде от Австралия за три дни?

ОРЕСТЕ: С аероплана, да! А вие разбирате – извинете, знаете – че ако мога да се освободя от тази женитба...

КРАВАНЦОЛА: Но това ще те спаси ли от неприятностите, тебе и баща ти! защото знаеш че аз... ако мога да бъда спокоен за дъщеря ми... готов съм на всичко. Иначе как ще се справиш, а синко?

ОРЕСТЕ: Престанете да ме наричате „синко“, престанете. Колко сте мил, наистина! Нали най-накрая ви се удава да притиснете баща ми. „Синко“! Аааах! докторе! докторе!

БРУТИ: Готово, готово, е, трябваше да сложим малко спирт! Сега ще превържем (*с помощта на Гуадани и Филиппа превързва краката на Оресте, превръщайки ги в два бели вързона. Оресте пъшка и стене*).

КРАВАНЦОЛА: Аз да го притискам... Ако не бях аз да успокоя твоите кредитори с уговорката за този брак... Бяхме се разбрали, Оресте!

(разпалено, живо, обръща се ту към единия ту към другия) Тези особи искат да видят, че нещата между дъщеря ми и него вървят. Ако ли не... (ядосано) Внимавай, да знаеш! Много неправда съм видял от вас! Когато ти казах: остави ме да преговарям направо с баща ти, тогава трябваше да помислиш! (към Гуадани) Вместо да съсия толкова разработени предприятия, адвокате, там и аз бях вложил усилия! Защото Ферруччо вече не можеше да се грижи за тях. Нали така, бяхме съдружници? (към Филиппа) Нали заедно направихме всичко това? Не работихме ли винаги в съгласие? Глупаво постъпи, ти! ликвидира моя дял защото си мислеше, че Алфредо ще дойде да ти помогне. Обаче той там си гледа интересите! И сега тези предприятия, които ти съсия, (към останалите) какво по-справедливо, питам аз, от това да се върнат отново в мои ръце? (към Оресте) Чезира и ти ще се ожените, (към останалите) баща му вече се оттегля, а пък аз започвам да се грижа за сделките в полза на всички! (решително, към Брути) Докторе, кажете ми направо, ще вземете ли файтона, ей тука, наблизо е? Заради нещо много важно? Неотложно?

БРУТИ: (нерешително, гледа към него и към Оресте): Аз... аз не зная... ако е наистина необходимо...

КРАВАНЦОЛА: (веднага) Благодаря ви, това е всичко (поглежда с усмивка Оресте) Разбра ли?

ОРЕСТЕ: (сърдито, към Брути) Тук не е мястото да се говори за тези неща. Вие свършихте ли, извинете? Какво направихте с краката ми? Разбирате нали: сделки, деликатни работи! Дайте ми дума, че никъде няма да разкажете за... клеветите на този господин! Ние въобще не сме пред фалит: временни затруднения, както във всяка една управа!

ГУАДАНИ: (възмутено) Оресте! как се отнасяте с хората!

БРУТИ: (*с достойнство*) Моля ви, моля ви! Нищо няма да се чуе, бъдете спокоен. Дори няма да ви пратя сметката за превръзките. Бъдете здрав! (*събира набързо инструментите, за да си тръгне*).

ФИЛИППА: Докторе... аз се страмувам, заради него! Вземете, подкрепете се с нещо поне!

БРУТИ: (*гордо и иронично, докато се закопчава*) О, мерси, мерси. Друг път! (*излиза*).

ГУАДАНИ: (*към Оресте*) Държа се като грубиян.

ОРЕСТЕ: (*крещи*) Ами ако и ти тръгнеш към вратата!

ГУАДАНИ: Всичко живо ли ще прогониш?

ФИЛИППА: За бога, господин адвокат!

ОРЕСТЕ: (*към Краванцола*) А вие никога ли не сте виждали как син брани последните дни на баща си!

КРАВАНЦОЛА: (*добронамерено, сяда пред него*) Оресте, говори направо. Не искаш да решиш за дъщеря ми. Обаче за Алфредо се заблуждаваш! От месеци не ти пише. Не ти отговори! Не разбра ли? Променил си е планове.

ОРЕСТЕ: Не е вярно! последната му дума беше, че приема! За него важното е, аз да се откажа от частта си от наследството. А за мене е важно, той да се погрижи за татко. И така всичко си идва на мястото!

КРАВАНЦОЛА: Ах, какво момче си ти! Тогава направи поне едно нещо: това е последният ми съвет. Обясни на баща си какво е положението. Да, драги, да. За да му попречиш да направи разни необмислени неща в такъв деликатен момент.

ФИЛИППА: (*от прага*) Господин Гуадани! (*прави му знаци*).

ГУАДАНИ: (*към Филиппа*) Трябвам ли ви? (*и тъй като Филиппа го подканя, тръгва към нея*).

ОРЕСТЕ: Какво искате да знае татко, за деликатния момент! Поне в това ако не в друго, съм успял: да не заподозре нищо за фалита! да живее без тези притеснения! това е целта на моя живот! (*Филиппа и Гуадани излизат разговаряйки. Оресте е притеснен, когато вижда че излизат*).

КРАВАНЦОЛА: Няма нужда да започваш все същия спор. В един часа идвам и те вземам с колата.

ОРЕСТЕ: А тези двамата какво правят?

КРАВАНЦОЛА: (*става*) Оставям ти цветята.

ОРЕСТЕ: Филиппа! Филиппа! А вие може да си вземете цветята! И не си мислете, че ще ме местите като кукла на конци! Аз...

ГУАДАНИ: Слушайте, Краванцола!

Гуадани се връща много скоро, приближава се решително до Краванцола, отвежда го настрана като му говори; двамата излизат. Оресте е поразен.

ОРЕСТЕ: Какво значи това? Ох, изобщо какво е... Филиппа! (*опитва се да се надигне*) Ай... не мога...не мога да стъпя... Филиппа, извиках те!

ФИЛИППА: (*от прага на вратата, смутено*) Виж... баща ти е тука.

Отново влиза Гуадани придружен от Ферруччо, който се опитва да изглежда разкаян и тъжен пред страданието на сина си, но едва успява да прикрие вътрешното си тържествуване.

ГУАДАНИ: А сега без да се горещите, обяснете се...

ОРЕСТЕ: (*агресивно*) Ти пък какво общо имаш? (*към баща си, с обичайния си укоряващ тон, леко ироничен и настъпателен*) Браво, браво! Много се радвам! Точно така се постъпва, нали?

ФЕРРУЧЧО: (*раздвоен между някаква необяснима свенливост и желанието да вземе надмощие*) Чакай, чакай, той ми каза, че ти... че си се разтревожил, тази нощ... и много съжалявам!

Но аз... (*решително*) Ето, за това трябва да говорим.

ОРЕСТЕ: (*както по-горе*) Какво правиш цяла нощ навън? Без да ме предупредиш?

ФЕРРУЧЧО: Точно затова трябва сега да... Оресте, аз не мога повече...

ОРЕСТЕ: (*както по-горе*) Какво не можеш повече? Какво „трябва“? Кажи, кажи.

ФЕРРУЧЧО: (*с жест на раздразнение, спира*) Първо ще седна (*сяда пред Оресте*) Сега трябва да знаеш, че това което направих го направих нарочно.

ОРЕСТЕ: И трябва да си горд с това, нали?! Ах, татко! Не ти го казвам, за да те карам да се разкайваш, а за да разбереш...

ФЕРРУЧЧО: Чакай. Направих го нарочно! За да сложа край на всичко това! Говоря ти сериозно, Оресте! Трябва да бъдеш готов за ново... (*решен да продължи*) Да, да! Така! Тъй като аз, досега тежах на твоите плещи...

ОРЕСТЕ: Уф! а пък аз, какво си въобразих! Не мисли за тия глупости!

ФЕРРУЧЧО: (*ядосан*) Остави ме да говоря! (*овладява се*) Не че не съм признателен за онова, което ти дължа! Но така, зависим от тебе, по-послушен и от дете... аз... това, да те оставя да мислиш за всичко, за мене, сякаш глава на къщата си ти... аз, скъпи мой...

ОРЕСТЕ: (*към останалите*) За какво говори?

ГУАДАНИ: Иска да те накара да разбереш, Оресте, че той вече...смята, че е дошъл момента да вземе нещата в свои ръце!

ФЕРРУЧЧО: (*твърдо*) Това е! Трябва да се изправя!

ФИЛИППА: Време е!

ОРЕСТЕ: Да се изправи ли? Защо, може би е паднал твърде ниско, откакто аз се грижа за него?

ФЕРРУЧЧО: Глупости! Силата ми се възвръща, Оресте...

ОРЕСТЕ: Е да, силата да избягаш от къщи като някой хлапак...

ФЕРРУЧЧО: Внимавай, Оресте, повече няма да ти позволяя...!

ОРЕСТЕ: (*с широка, топла усмивка, отсича*) Разбира се, че ще ми позволиш, татко! На такъв син като мене? Моля те! И кой ти го забранява, в края на крайщата? Трябва само да предупредиш, нищо друго...

ФЕРРУЧЧО: Казах ти, стига! Стига, разбра ли?

ОРЕСТЕ: (*вбесен, опитва се да стане*) Какво значи стига? Не се ли срамуваш да ми държиш такъв тон? (*тишина; и двамата са смутени; без да се поглеждат, малко по малко се успокояват; Оресте – меко, нежно*) Какво ти липсва, бих искал да знам.

ФЕРРУЧЧО: Какво ми липсва ли? Всичко!

ОРЕСТЕ: Но извинявай, татко...

ФЕРРУЧЧО: Всичко! всичко!

ОРЕСТЕ: (*едновременно ядосано и развълнувано*) Да, знам. Знам го по-добре и от тебе! Но от моя страна, всичко което човек беше възможно да ти даде... ти го получи! Сега си в лош момент, виждам. Ще ти мине. Бъди сигурен! Помисли как вечер, когато се връщам след като съм обикалял имотите, вадим столовете и сядаме навън пред вратата да пушим...и ти ми разказваш как си прекарал деня, за какво мислиш... Защото сега, – не можеш да отречеш – ти си мислиш за много хубави неща... освободен от всички грижи... Аз успях да те успокоя! (*към Гуадани*) Интересува се от много неща, има интелект! и ме разбира чудесно!

ФЕРРУЧЧО: (*към останалите, саркастично и сърдито*) Така! на лекция при професора! трябва да се образовам! Говори ми за научни проблеми!

ОРЕСТЕ: (*засегнат*) О, татко, моля ти се: научни... (*към Гуадани*) Споделям с него тези мои наблюдения, повлиян все още от старата си работа... (*към баща си*) За тебе са нови неща! ще са ти от полза! За да не се поддадеш на униинето, когато инерцията те подтисне. Не, ти си неблагодарен! (*възбудено*) Във всяка семейство има работи, които малко по малко всички научават, но ги обсъждат, ако някой от тях е запознат повече... Освен това не е вярно, че се отегчаваш! И щом задълбочихме нашите наблюдения, че първите ни единения с Индивида, всъщност са с майката...

ФЕРРУЧЧО: (*изгубил всякакво търпение*) Ах, стига! няма смисъл, виждате, безполезно е! (*решително*) Елате с мен, господин адвокат! (*излиза следван от Гуадани*).

ОРЕСТЕ: Но татко! (*към Филиппа, обезсърчен*) Криза...

ФИЛИППА: (*тихо*) Кой знае, Оресте, може той да е прав.

ОРЕСТЕ: (*нервно*) О, моля те! (*сякаш на себе си*) Криза. Това е сериозна криза: както преди три години. Боже, сега само това ми липсва (*замислено*). Последния път поне предусетих че се задава, малко по малко, всеки ден ставаше все по-мрачен. А сега, просто изведнъж! Нали видя? Какъв беше, особено в последния месец... толкова весел! Усилията ми се възнаградиха! точно така, сякаш нарочно не искаше да го покаже... горкият татко! А как разсъждаваше! Ще му мине. Трябва да му мине. Знаеш ли какъв прякор ти измисли? (*при спомена за това, избухва в неударжим смях*) Ако... ако ти го кажа... ха ха ха! няма да ти го кажа, не...

ФИЛИППА: (*засегната*) Страхуваш се да не ме обидиш ли? Може да кажете каквото искате! Колко сте духовити и двамата!

ОРЕСТЕ: (*продължава да се смее*) Баща ми, скъпа моя, безпогрешно попада в целта...

ФРАНЧЕСКА: *(отвън, задъхано)* Извинете, това ли е домът на господин Треса?

ОРЕСТЕ: *(учудено)* Господин Треса съм аз. Какво обичате?

ФРАНЧЕСКА: *(влиза все още задъхана, но се обръща към него решително)* А, добре! Къде е Клелия? *(схваща изненадата на Оресте като намерение да бъде неискрен)* Тук съм, за да искам обяснение, господин Треса! Къде е Клелия? Кажете ѝ да излезе веднага.

ОРЕСТЕ: *(учуден, но и вече обезпокоен)* Клелия? Повярвайте, грешите.

ФРАНЧЕСКА: *(веднага, с достойнство)* Наистина ли не разбирате коя съм аз? Аз съм госпожа Франческа Чамполи! *(високо)* Майката на Клелия!

ФИЛИППА: *(разбрала, към Оресте)* Знаеш ли коя е тя? Клелия – на доктор Брути! *(към Франческа)* Излезе преди малко.

ФРАНЧЕСКА: *(към Оресте)* Тогава престанете да се преструвате! нали Брути е бил тука!

ОРЕСТЕ: *(стреснат)* Брути? *(към Филиппа)* Съвсем ме объркваш... *(към Франческа)* Трябва да ми кажете за какво става дума!

ФРАНЧЕСКА: *(след миг на смущение, с драматичен тон)* Ах, нима не знаете? Вашият син е отвлякъл моята Клелия!

ОРЕСТЕ: Моят син? Какво говорите?

ФРАНЧЕСКА: Вашият син, вашият син! И трябва да поправи стореното! И вие трябва да го заставите!

ОРЕСТЕ: Госпожо, аз нямам деца! Какво искате да кажете!

ФРАНЧЕСКА: Писмото е у мене! Ферруччо Треса! Кой е Ферруччо Треса?

ГУАДАНИ: *(влиза, запъхтян)* Загадката е разкрита, Оресте! *(стира, виждайки Франческа)* Тази дама... нейната майка ли е?

ОРЕСТЕ: (*притеснен, опитва се да се изправи*) Нейната майка? Значи ти си го видял... наистина с една... с една...? (*към Франческа*) Ферруччо Тресса е моят баща, госпожо! На шейсет години! Какво пише в писмото?

ФРАНЧЕСКА: (*объркана*) Но той е възрастен!

ОРЕСТЕ: Какво пише в писмото!

ФРАНЧЕСКА: Че я е отвлякъл...

ОРЕСТЕ: Баща ми? Боже какво нещастие! Боже каква лудост! (*към Филиппа*) Кажете ми сега дали моите постоянни притеснения...

ФРАНЧЕСКА: С възрастен мъж...

ОРЕСТЕ: (*студено, прекъсва я веднага*) Възрастен е, да (*мъчи се да стане, към Франческа язвително и тихо*) Срамувате се от дъщеря си, нали? Имате право.

ФРАНЧЕСКА: (*плаче*) О, Господи, но защо, защо?

ОРЕСТЕ: (*прав, вкопчен в облегалката на един стол, изпълнен с гняв, към Франческа*) Така, така. Подходящ въпрос. Ще изясним положението, ще разгледаме нещата, двамата с вас, скъпа госпожо (*с отблъскващ тон*) Сигурно е млада, нали? тази... Клелия?

ФРАНЧЕСКА: На дваайсет и девет години е...

ОРЕСТЕ: (*с жлъчно задоволство*) Пълен обрат на нещата, както виждате! Не е моят син, а моят баща; и моят баща не е отвлякъл никого, а е бил отвлечен, (*ядовито, с отчаяние*) бил е отвлечен!

ГУАДАНИ: (*веднага, колебливо*) Чакай, Оресте...

ФРАНЧЕСКА: (*опитва се да реагира*) Но вие какво си мислите за дъщеря ми?

ОРЕСТЕ: Вие си помислете, скъпа госпожо! Какво мога аз да мисля! че има момичета, сребролюбиви, съгласни да изгърпят някой стар мъж, стига да е богат: но баща ми дори не е богат! Ние сме пред фалит!

ФРАНЧЕСКА: (*възмутена*) Клелия не е способна да прави такива сметки!

ОРЕСТЕ: Може би вие сте богата? (*на себе си*) Дали не го е направила заради това?

ФРАНЧЕСКА: Не, ние не сме богати...

ОРЕСТЕ: А! Тогава... за прикритие? (*сякаш се опитва да покрие нещо с ръце*).

ФРАНЧЕСКА: Прикритие ли? Какво значи това?

ОРЕСТЕ: Последствия... последствията, които трябва да се поправят! с възрастен мъж, заслепен от сполетелия го късмет: едно момиче се е влюбило в него... точно в него!

ГУАДАНИ: (*огорчен*) Оресте...

ФРАНЧЕСКА: (*избухва в плач*) Но повярвайте... О, Господи! Повярвайте, господине, ние... ние сме почтени хора! Не е така както подозирате... толкова сериозно момиче... толкова тъжно... Повярвайте!

ОРЕСТЕ: (*избухва в противен смях*).

ФИЛИППА: (*намръщена*) Искам да разбера, Оресте, какво се крие зад всичко това?

ФРАНЧЕСКА: (*с гняв*) Не се крие нищо!

ФИЛИППА: Ще отречете ли, че в лицето на доктор Брути, дъщеря ви е имала на разположение млад, влюбен мъж? и как така е избягала с един възрастен мъж?

ФРАНЧЕСКА: (*спокойно*) Това, може би доказва, точно обратното на онова, което подозирате. Би ли оставила младия и богатия, за да вземе бедния и стария! Виждате ли как се заблуждавате?

ГУАДАНИ: (*приближава се; от страх да не засегне Оресте е предпазлив, но е решен да каже истината*) Така, чуйте. Аз я видях, Оресте, и мога да те уверя, че не е... не е както може да се предположи. Ще я видиш.

ФРАНЧЕСКА: *(оживява се веднага, с трепет)* Чувате ли? чувате ли? Бог да ви възнагради, господине! Видяхте ли я? Боже, кажете... кажете ми...

ГУАДАНИ: Не се страхувайте, госпожо... бъдете спокойна *(към Оресте, който се е втренчил в него в почуда)* Вече знае всичко за тебе, Оресте, и от малкото думи, които успяхме да си разменим, тя много съжالياва... да, именно за тебе. Защото разбира, че ти в първия момент би трябвало да я осъдиш... но е изпълнена с желание да ти помогне, във всичко...

ОРЕСТЕ: Да ми помогне ли? да ми помогне? Или и мен да улови на въдицата? Аха! *(нападателно към Франческа)* Ще бъдете осъдени, госпожо! От онзи, когото не можете излъга: защото бди за доброто на този възрастен човек с отговорността на баща, разбрахте ли?

ФРАНЧЕСКА: *(изумена)* О, Боже... бащата... на вашия баща ли?

ФИЛИППА: *(смее се и посочва Оресте)* Не, госпожо, точно той!

Все по-наблизо се чуват музика и песни, след това пукота от изстреляните бомбички; Брути влиза силно развълнуван, сияещ, жестикулира.

БРУТИ: Ето ги! Пристигат! Да живеят младоженците! Скъпа госпожо, скъпи приятелю, хайде! да ги приветстваме! Браво! Заради Клелия, госпожо...

ОРЕСТЕ: Какво значи това?

ГУАДАНИ: Баща ти! Идва с кортежа.

БРУТИ: Ах, прекрасно! пеят и танцуват по цялата улица. Поръчал е да гърмят бомбички! *(подканя нетърпеливо майката на Клелия, която се отдръпва)* Но госпожо... да вървим! Заради Клелия!...

ФРАНЧЕСКА: *(разплакана)* Какъв срам! какъв срам!

БРУТИ: (*сам, до вратата, ръкопляска, за да посрещне с ликуване кортежа*) Да живеят младоженците! За празника! Щастие и благоденствие!

ФИЛИППА и ГУАДАНИ: (*от другата страна, заобиколили Оресте*) Сега ще трябва да се веселиш! Спокойно, за бога, спокойно.

ОРЕСТЕ: (*изтерзан*) Как е възможно, като някакъв разюздан хлапак? Каква дързост? Колко недостойно! (*глъчката вече е изпълнила всичко, скача на крака, но пронизан от болка е принуден да се опре на Гуадани и Филиппа; изправя се и започва да се закопчава; докато младоженците пристигат, той е застанал гордо пред тях*). Браво! Браво, влизайте! (*към Брути*) Вие замълчете! Хайде и двамата, минете напред! Хайде! Смело!

Завеса

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

Няколко часа по-късно. На сцената: Гуадани, застанал неподвижно в средата на сцената и Филиппа, запъхтяна, разтревожена, сервира забързана между печката и масата.

ФИЛИППА: И след всички жертви направени в тази къща, накрая се появява някаква, и заема ролята на господарка! А Ферруччо е като бесен! „Тука или се променят нещата или ето я вратата!“

ГУАДАНИ: Не може да бъде, кой ще си помисли да ви изгони?

ФИЛИППА: Изкрещя ми го току що, вие не чухте ли? и то пред оная. Ами когато настояваше Оресте да ѝ целува ръка?

ГУАДАНИ: *(клати глава)* Оресте вместо да го поучава...

ФИЛИППА: Каза му какво мисли! Той какво очакваше? празненства ли? да го поздрави с добре дошъл?

Облечен в черно, но без обувки, пристъпвайки несигурно с бинтовани крака, Оресте влиза отляво, като продължава някакъв разговор, сигурен, че тук ще намери баща си.

ОРЕСТЕ: *(отвътре, високо)* Майката: това нека майката да го каже! *(влиза като си оправя вратовръзката)* Къде е татко? къде е отишъл? Разбра ли сега на какво се осланя „Аз съм те създал на този свят“, биологичният факт, разбираш ли? *(имитира го)* „Помни, че на този свят съм те създал аз!“ Родител! ако държиш толкова много на този гръмък етикет: родител, чудесно, кой ти го оспорва? Но „баща“... *(към Гуадани)*, извинявай, баща е нещо друго. Когато кажем „баща“... *(без никаква връзка)* Филиппа, как ще отида на обяда с тези обувки? *(сяда като си хваща единия крак)*.

ФИЛИППА: Облече си черния костюм?

ОРЕСТЕ: Забрави ли, че това е официален обяд? А с тези крака какво ще правя! (*от дъното на сцената влиза Ферруччо, блъсва вратата, за да остави две три заклани пилета на Филиппа, след което веднага излиза прекосявайки стаята; при ненадейната среща със сина си, реагира като демонстрира нежелание да го погледне и се обръща с груба надменност към Филиппа; докато Оресте с усмивка, не откъсва поглед от него, и веднага, към Филиппа*) Остави всичко и хубаво ми лъсни обувките: разбра ли? с вакса!

ФЕРРУЧЧО: Филиппа! Я виж! (*хвърля пилетата едно по едно*) Дръж, хайде! Спестих ти коленето! Направи ми ги на тиган, *alla diavola*, за по-бързо! След три четвърти час искам да съм на масата!

ФИЛИППА: Няма време даже да ги оскубя, Ферруччо! освен това няма да ми стигнат котлоните!

ФЕРРУЧЧО: Хайде, не се вайкай, ще ги изядем утре. Междувременно (*плясва с ръце*) хубавичко ги подредих, излях си поне гнева! А... пак тука си сервираля? Не! в трапезарията, веднага! да се отвори всичко! да се отвори!

Отвън се появява за миг Брути, поглежда крадешком през прозореца и се скрива.

ОРЕСТЕ: Не ме поглеждаш, нали? Знаеш ли, от тебе чувам само големи приказки! Защото „аз съм те създал на този свят“ може да го каже само една майка! Тъй като ме е създала лично тя, усилията са нейни! в тези усилия сме свързани аз и тя, където ти имаш само – формално присъствие! – Не е честно, татко. Знаеш ли всъщност какви сме ние, когато се раждаме? по отношение на бащата...

ФЕРРУЧЧО: (*извиква на Филиппа*) Разбра ли, пак ще я отворим? трапезарията! И сложи още един прибор.

ОРЕСТЕ: (*потреперва*) Човек се ражда сирак!

ФИЛИППА: (към *Ферруччо*) Преброила съм всички, даже адвокат Гуадани.

ФЕРРУЧЧО: Казах ти, още един прибор! Някой ще ни изненада...! (*обръща се към Оресте и го измерва с поглед*) Голяма изненада. Аха, ще се посмеем. След три четвърти час точно! (*излиза отдясно*).

ОРЕСТЕ: И повтарям, сирак! Не си тръгвай, чуй какво искам да ти кажа! (*сяда отново*) Найлесното е да ме омаеш с това съкровено име „баща“.

ГУАДАНИ: Аз пък си мислех: значи вярно е, че Алфредо пристига. Чу ли какво каза?

ФИЛИППА: Да, пристига. Сутринта мислех, че се шегува, но сега, още едно място на масата...

ОРЕСТЕ: (*нервно*) Това е основната разлика между нас и животните. Помислете.

ГУАДАНИ: Но щом пристига без ти да знаеш, виж, трябва да има някакво тайно споразумение! несъмнено между него и баща ти!

ОРЕСТЕ: (*с гняв и мъка*) Защото всяко животно – внимавай какво ще ти кажа – (*готов да изложи разсъжденията си*), всяко животно, още щом се появи на този свят, вече има баща! духът, който го ръководи в живота! още от първия момент: ето защо животното няма никаква нужда от свой баща, и няма понятие...! ох, че съществува тази ужасна връзка. Да, има баща, но само за миг и завинаги – оплождайки майката – и от този момент е ясно кой е бащата. Разбираш ли? ясно е! Докато при човека – не е така! Ние все още го нямаме... трябва тепърва да... (*сяда*). Човек се ражда сирак.

ГУАДАНИ: Да, Оресте, виждам. Обаче, извинявай, мисля че...

ОРЕСТЕ: (*решително*) И „трябва“ да го има: „трябва“! – „бащата трябва да е ясен“ – именно за да стане човекът човек (*пламенно*) Така е!

бащата на животното си е бащата, но на човека – само онзи, който се държи като баща! И който може да бъде същият, а може да бъде и друг! който и да е! възможно е да го откриеш дори вътре в себе си: да си го създадеш! Може да изглежда дори като сина ти. Но е нужен баща! на всяка цена! (*обръща се надясно*) Защото, този който не го намери...не влиза... не влиза в живота като мъж. Остава си природно явление, разбираш ли! „неизграден“, хаотичен! Създаден по-скоро да руши, а не за да твори! (*към Филиппа, нетърпеливо*) Трябва да изляза! Обувките!

ГУАДАНИ: Слушай! Сега непременно трябва да изчакаш.

ОРЕСТЕ: Какво?

ГУАДАНИ: Е! помисли, ако оставиш на Алфредо всички тези задължения. Няма защо да се жениш за дъщерята на Краванцола!

ФИЛИППА: А, да, да... затичал се беше да ѝ иска ръката...?

ГУАДАНИ: Е, кредиторите нарочно са поканени... Но ако брат ти дойде и уреди нещата... може и да се измъкнеш!

ОРЕСТЕ: Така е трябвало да стане! Но сега... не ти ли е ясно, че ще трябва да защитавам татко и от Алфредо? От това се страхувам (*с отсъстващ поглед*) Няма друго: трябва да направя и тази последна жертва (*иронично*) връх на всичко ще бъде ако е напразно! (*тъжно*) Ако не успея да го освободя от тази жена (*слага ръце на лицето си*) Ах, Боже! (*към Филиппа*) Хайде, хайде, побързай. И ми донеси ръкавиците и шапката (*Филиппа излиза от ляво като мърмори; междувременно си сваля сакото, за да го поизтупва; подушва го и отново го изтупва, след което безропотно го облича. Към Гуадани*) И всичко това – защото ми нямаше доверие. Ще се изям от яд! Само като помислиш, подходящият човек ми беше под ръка. Точно за него! Като го виждах колко е не-

спокоен, помислих и за това! Обаче можех ли аз да му дам съпруга, без той да е споменал нещо? – Ще ме задуши този нафталин, просто ми се забива в мозъка! колко си сложила? – „Винаги се е облягал на мене – мислех си – при всякакви обстоятелства, да не говорим, ако е нещо сериозно... ще ми каже!“ Ах, каква измяна! Това значи, че тогава... нищо, не е значела за него нищо, нашата връзка! Останали сами на света. Един за друг, така си мислех (*пауза*).

ГУАДАНИ: (*с въздишка*) Ех, скъпи Оресте...

БРУТИ: (*от прозореца, нетърпеливо, но деликатно*) Позволете. Само още нещо. Вижте, не мислите ли, че за вашия баща, Клелия е... извинете, дар от живота! Кога вашият баща би могъл да се надява?... е...! Вие би трябвало да преосмислите отново всичко от тази гледна точка, простете.

ОРЕСТЕ: Докторе, сега пък обикаляте около къщата. Да не искате баща ми пак да ви види?

БРУТИ: Тръгвам си веднага. Но вие разсъдете, моля ви, че за всеки мъж на тази възраст... Помислете за това! (*изчезва*).

ОРЕСТЕ: Какво ли има между тези двамата, само един Господ знае. Тази сутрин, за да я защити, я zlepоставяше пред татко, и тя го изгони. Тогава татко веднага се успокои. Не е ли ясно, горкият възрастен човек? Горкият възрастен човек, който трябва да бъде закрилян? (*вика*) Ей! А обувките ми? Филиппа! (*Филиппа се връща от ляво*) Почакай, не: как ще ги обуя, донеси ми пантофите!

ФИЛИППА: (*на прага*) Пантофите ли? Сега, сега! много ще ти отиват: официално черно и с пантофи! (*излиза*).

Отдясно влиза Ферруччо, държи някакво тейтърче, запътва към Оресте решително, слага ръка на рамото му, говори сериозно и развълнувано.

ФЕРРУЧЧО: Погледни, само за да те накарам да разбереш колко несправедливо я съдиш... погледни, аз я опознах така. Това е дневникът ѝ. Намерих го, оставен на един зид на черния път, може би преди месец, беше го загубила (*нервно към Гуадани*) Тука може ли да се говори?

ГУАДАНИ: Извинете... Ако желаете, веднага си тръгвам. Но повярвайте, аз също исках да убедя сина ви в това, колко греши... преди всичко за качествата на хората!

ФЕРРУЧЧО: Нали? Елате, елате. Дневникът ѝ... Слушайте! Аз я опознах така! Това са нейните тайни мисли, разбирате ли? Тука няма лъжа! (*отваря тefтерчето и снишава глас от смущение и от подозрителност*) Вижте, пълно е с някакъв Джулио, умрял преди две години... Остави ме да говоря, Орестино!

ОРЕСТЕ: (*поправя го*) Оресте. Пак започваш с това смешно и непоносимо умалително.

ФЕРРУЧЧО: Добре, ще внимавам (*оживено*) Но говори за това... говори сякаш вече е било сън...

ФИЛИППА: (*влиза*) Ето ти нещата (*подава на Оресте пантофите, бомбето и ръкавиците*).

ФЕРРУЧЧО: (*рязко*) Тихо! излез!

ОРЕСТЕ: Но, татко! – Благодаря ти, Филиппа – Не виждаш ли, трябва да излизам? Имам само няколко минути (*към Филиппа*) Дай ми поне едно кафе, ако обичаш. Виж, татко, колкото повече мисля, толкова повече съм против. И не се съмнявай, доста скъпо ми струва всичко! Нито един разумен човек няма да приеме тези неща, дори собствената ѝ майка. А и Брути, все наоколо, това не те ли смущава?

ФЕРРУЧЧО: Клелия не е скрила нищо от мене! И тя е очаквала този човек да ѝ предложи – нали е бил всеки ден у тях, с неговото постоянство... Продължил да ходи и след смъртта на брат му, сякаш нещата вече били решени! В края на крайщата, би приела! само и само да се задоми! Виж,

тя ми каза. Само че, цели две години той не се е обяснил. Знаеш ли, Оресте, трябва да ти говори нещо тази нейна искреност. Аз не заслужавам такава жена! Нима не се вижда, каква огромна благодат е тя за мене? немислима нали? И то каква!

ОРЕСТЕ: Именно това огромно превъзходство на момичето над теб: не го ли разбираш? това е опасността! такава несъответствие! И доказателство за това е състоянието, в което се намиращ! това състояние на опиянение, татко! тази илюзия за щастие! която те обзема естествено...

ФЕРРУЧЧО: Защото отново си избрах жена! аз! това ми липсваше!

ОРЕСТЕ: Не. И не викай. Татко, само като си помислиш, ако беше обмислил с мене такава стъпка, сега щеше да се чувстваш добре, заедно с една достойна жена, подходяща за теб! А ти сега си в някакъв вихър! с лудешки поглед! Разбира се! пред една млада жена... А и тя със своите преживявания, със своите болки! Колко жалко! И с годините ще става още по-зле, с различията между вас, а те ще се увеличават все повече! не е ли така? не е ли така? (*междувременно, безуспешно прави опити да си обуе пантофите, все по-ядосан и отчаян*).

ФЕРРУЧЧО: (*разсеяно*) Глупости...глупости... Не, аз... Аз, виж...

ОРЕСТЕ: Пълна катастрофа! За момичето, вече ти говориш: обаче не можеш да си представиш когато Алфредо научи...! Кажи ми поне: какво се уговори с него, при това тайно?

Междувременно, взела решение да каже нещо, отчаяно влиза Клелия, но веднага спира без да промълви дума, озадачена и смутена от внезапно промененото отношение на Ферруччо към Оресте, който се е намесил в плановете му.

ФЕРРУЧЧО: Ами ти? Какво ми скрои ти с него?

ОРЕСТЕ: Аз? Да съм скроил?

ФЕРРУЧЧО: Ти, да! Да ми смъкнеш и дрехите от гърба! И двамата! Обаче сметките ви са криви! Навреме ги осуетих!

ОРЕСТЕ: Осуетил? Какво си помисли? Това беше твоето спасение! Аз! аз останах без нищо! Аз: за да си спокоен! (*отчаяно*) Филиппа, извинявай, помогни ми! Дори пантофите не ми влизат!

Филиппа му помага и малко по малко, успява да му обуе пантофите.

ФЕРРУЧЧО: Достойният ти брат пристига, сигурен, че вече съм му в джоба. Ще се позабавлявам!

ОРЕСТЕ: (*отчаяно, към Гуадани*) Чуваш ли? чуваш ли какво говори? Провали единствения шанс да го спася! и да ми спести... ти знаеш какво! Бързо, Филиппа, излизам!

КЛЕЛИЯ: Чуйте... Ферруччо... слушайте...

ФЕРРУЧЧО: (*изтичва до нея, обгражда я с внимание, малко непохватно*) А, Лиллина, вече си станала? Скъпа.. Ела, ела да седнеш! ето тука, хайде.

КЛЕЛИЯ: (*студено*) Остави ме... Извинявай, остави ме да поговоря с него.

ФЕРРУЧЧО: Моля те! какво очакваш от него!

КЛЕЛИЯ: Искам да ми каже само едно: каква е целта му... точно.

ОРЕСТЕ: (*сигурен в себе си, благосклонен, като избягва погледа ѝ*) Моето мнение, госпожице, отчита факта, че във вашите сметки – абсолютно погрешни – в началото сте били...

ФЕРРУЧЧО: (*прекъсва го, ядосан*) Каква госпожица! какво мнение!

ОРЕСТЕ: (*продължава невъзмутимо*)... Сте били с почтени намерения: а именно да създадете семейство. И с илюзията, че мъжът, с кого-

то – позволете ми да ви го кажа – сте заложили всичко на карта, е отговорен поне към себе си. Като вземем предвид това...

ФЕРРУЧЧО: Аз? Не съм... отговорен към себе си ли? (*вбесен*) Престани! И внимавай какъв тон ѝ държиш! Нямах никакво право да я съдиш!

КЛЕЛИЯ: (*леко засегната*) Всъщност, Ферруччо, не може да избегнем обвиненията на хората! и най-вече на син като него! Един син, който е толкова привързан, син който е направил толкова много за тебе! Кажу, Оресте.

ОРЕСТЕ: (*с глас пълен с горчивина*) Ах, „един син“... Прекрасен начин да ме довърши. И ти я хвърли в такава глупава заблуда... „един син“... Това ли е всичко? наистина ли е така? Как си я заблудил! Ах, как си я заблудил! Трябваше само... да ѝ кажеш какво се е случило и тя сама щеше да разбере колко е абсурдно да се намесва.

ФЕРРУЧЧО: Стига! Стига! (*към Клелия*) Не му вярвай! (*към Оресте*) Само това липсва! сега и чувствата ми да зависят от тебе! Колкото и връзката ни да е силна...

ОРЕСТЕ: (*с порива на безумната, лъчезарна обич*) Казваш „силна“, татко, така ли? Но за тебе това беше първата истинска човешка близост: тази която те възроди! Така беше и за мен! може би не знаеш? И аз бях възроден, когато те видях отново... в ужаса, когато в болницата ти...

ФЕРРУЧЧО: Няма какво повече да го мислиш!

ОРЕСТЕ: А, не искаш да признаеш? Но е в мене, тук! погледът ти... душата ти обзета от тревога: там... ти, така изплашен! осъден от всички! Един съкрушен човек. Ти, който винаги си ме превъзхождал, моят противник, който ми се присмиваше заради занимания ми – „кръгла нула!“ – и само тя успяваше да ме защити – мама! Ти я беше убил... Идвах да ти поискам сметка! И тогава се случи! Почувствах се призован, както се призовава самия живот: там започна всичко,

виждахме се за първи път! Нищо друго не съществуваше, само ние двамата! Аз, пред твоята душа на изплашено дете, гледах те рухнал сред враждебния свят, а ти се беше вкопчил в мене! изпълнен с вяра, че ще бъдеш защитен: точно ти, защитен от „горкото дете“! „Орестино“, татко... Обич... абсолютна! и тя ми даде сили (*пауза, към останалите, почти враждебно*) Смятате ли, че това между нас е обичайната история, нишката от баща на син и така нататък? Между нас... ние сме баща и син: та-ка (*с ръце, многократно описва сфера*) Двама мъже са възкръснали: кой е синът и кой е бащата... ще ги различи ли вече някой? Това щастие получих, това щастие отдадох, ден след ден; заради това не обръщах внимание на своя живот, за да вдъхна вяра на съкрушеното чело опряно на гърдта ми! Да чувствам как отдъхваш до мен, това ми вдъхваше сила! Бях му върнал свободата и спокойствието! А вие, какво търсите между нас?

БРУТИ: (*заслушан от прага на вратата, пристъпва напред, развълнувано*) Извинете! Всъщност: какво правите? Искате да го държите затворен, завинаги? и не разбирате, че така ще се пропилят плодовете... на чудото, което сте извършили?

ОРЕСТЕ: Какво ще стане?

БРУТИ: Ще се пропилят! в една клета старост! като милостив, вярно, но крайно жалък резултат. Докато – погледнете! – точно това бягство: ето, именно това е знак, че сте успели!

ОРЕСТЕ: Така ли!

БРУТИ: Напълно! постигайки всичко, което си струва! именно защото – сам нямаше да иска друго, освен да завърши спокойно дните си – сега, заради подаръка, който му направихте, успя да се вкопчи в живота! да си го възвърне, с всички сили, с най-смелите мечти! Ето плодовете на вашия дар!

ФЕРРУЧЧО: (*ликуващо*) Това е истината! (*към Оресте, развълнуван*) Уверявам те! И мога да призная: ако съм се изправил на крака, заслугата е твоя!

БРУТИ: (*настойтелно*) Тези неща са приключени, решени! за всички е ясно! Така че бъдете щастлив, бъдете щастлив и за двамата! Свободни сте! И вие сте свободен! Може да ги оставите, без да се страхувате! Вие все още не сте разбрали коя е Клелия: една измъчена от живота жена... Вярвайте, ще си помагат един на друг! (*към Клелия, подканящо*) Хайде, скъпа, говори! защо не казваш нищо? кажи му!

КЛЕЛИЯ: (*избухва, несдържано*) Моля те! какво искаш? благодаря ти за грижите: но за щастие нямам нужда от тях! най-накрая нямам нужда от нищо, разбра ли? от нищо и от никого!

БРУТИ: (*пребледнял, плахо*) Извинявай, извинявай... непроситимо е това което казах, извинявай, скъпа. Моля всички за извинение (*опитва се да излезе, но е принуден да остане, спрял от Оресте*).

ОРЕСТЕ: Вие сте безотговорен! Да поеме живота си! така ли? отново да повлече себе си и останалите! като рискува всичко! (*към Ферруччо*) Да се погубиш отново! И аз да ти го позволя! Не, на никаква цена!

КЛЕЛИЯ: Но ако има нужда от тебе, Оресте, нямам никакво намерение да го отнема... да го отнема от твоето сърце, кълна ти се! Готова съм да призная, че над нас... защо не? ти...

ФЕРРУЧЧО: Ще престанеш ли? какво е това примирение? (*смее се*) Освен това не си искрена! (*към Оресте*) Тя знае много добре, че трябва да... трябва да сложи край на тази история! (*разпалено, жестикулира*) Виж, каква примка...!

ОРЕСТЕ: (*става*) Ще сложим край, татко, ще сложим край. При условие, че всички, тук, намерим сили да признаем... скритите си подбуди,

ти... тя... господин доктора...*(към Филиппа, която ще изпълни молбата)* Шапката и ръкавиците, ако обичаш. Скъпо ще ми струва. Но това е единственият изход. Докторе, ако станалото... се е случило... в изблик на сърдечен гняв – говоря за госпожицата и ви уверявам в това – сърдечен гняв, желание да ви удари плесница, на вас, да, на вас! след като се е опитвала кой знае колко пъти да ви подтикне!... да ѝ се обясните?

КЛЕЛИЯ: *(пламнала)* Оресте!

БРУТИ: *(разстроен и обиден)* Какво говорите! какво говорите!

ОРЕСТЕ: Говоря затова, че вие, честно казано... *(отсича)* Този който трябва да изправи грешката тук, сте вие, докторе! Така е! с вашето деликатно поведение! колко години на вътрешни борби, докато тази девойка е живяла в терзания! години наред в очакване, с надежда! никаква ли вина не носите заради тази жестокост? заради разочарованието... и огорчението... с всеки изминал ден... *(силно)* Всеки със своята история: тази е вашата, между вас двамата! И така, вие честно казано...

БРУТИ: *(ужасен)* Стига толкова! Как така...! с каква съвест... питам аз... това е нечувано...!

ОРЕСТЕ: Всички знаем! Погледнете я!

КЛЕЛИЯ: *(вцепенена)* Не. Грешиш. Не. Не е вярно.

БРУТИ: *(хвърля поглед към нея, потресен, тъжен)* О, Боже, какво нещастие! *(заровил в ръце лицето си)* Какво нещастие! *(излиза)*.

ФЕРРУЧЧО: *(сякаш събуден от някакъв кошмар, крещи)* Да не сте луди? *(всички остават неподвижни; с дрезгав глас, тихо)* Внимавай, да знаеш... Внимавай!

Без да се колебае, Оресте си слага шапката и ръкавиците и се отправя залитайки към вратата, в дъното на сцената; мрачен, сардоничен, въздържан и студен.

ОРЕСТЕ: Ах, значи греша. Все едно, че не съм казал нищо. И така, всъщност... за да не бъде компрометирана госпожицата, а и няма да е справедливо, ето какво: повече няма да се противопоставям, ако уредиш законно нещата. От материална гледна точка, ще ѝ се изплаща издръжка: ще имам грижата и за това. Можеш да ѝ дадеш и името си, стига развода да започне час по-скоро. Освен това... *(обляга се на вратата)*.

ФЕРРУЧЧО: *(извиква)* Какво?

ГУАДАНИ: *(завтича се да го подкрепи)* Оресте, какво ти е?

ОРЕСТЕ: *(с последни сили)* Нищо особено! аз ще платя! за всичко! хайде, хайде, удари ме! докато имам глътка живот, ти няма да се погубиш! *(излиза подкрепян от Гуадани; кратка пауза)*

ФЕРРУЧЧО: *(скандализиран)* Какво чака още господин Брути, защо не изчезне? този твой господин защитник! Ако си мисли, че ще свикна да го търпя, греши! Грешите и двамата, ти и той! Тук трябва да се въведе ред! *(към Филиппа)* Какво става с обяда?

ФИЛИППА: Слушай, по-спокойно се дръж с мене, а? Хайде, хайде, хайде, остави ме да вървя! *(излиза отдясно)*.

КЛЕЛИЯ: И така, Ферруччо: всичко което трябваше да изясниш със сина ти...

ФЕРРУЧЧО: *(ядосан)* Проклето да е това образование! Всичко е заради образованието... аз му го плащах! Иначе нямаше да ме баламосва с такива приказки!

КЛЕЛИЯ: Бях намерила начин да вляза в разговор с него. Спокойно, с уважение, а ти му каза, че се преструвам! Но как ще промениш тези отношения и как ще си възвърнеш свободата на действие ако не започнеш да му говориш открито... общо взето, че това е било решение взето

хладнокръвно и убедено, независимо, че на него му се струва толкова безразсъдно! Защо не му го каза! че ти си искал да се приключат нещата, само за да се спрат веднага всички неизбежни и безполезни спорове, имайки предвид колко е спешно положението от гледна точка на доходите? дотолкова, че и аз разумно признах възможността... *(с усмивка)* Господи, защото видях, че имаш нужда да добиеш кураж, като вдигнеш глава. „Да се впусне в това своеволие. Ще му даде тонус...“ Какво щеше да ти струва да му говориш усмихнат? Така щеше да му попречиш да обърне нещата към трагичната страна!

ФЕРРУЧЧО: Доходите, разбира се! доходите! Не ми позволи повече да мисля за доходите! Но сега ще си оправим сметките! Ще видиш как ще натрия носа на всички!

КЛЕЛИЯ: *(малко тъжно)* А, доходите. Значи накрая, все пак аз ти дадох силата да действаш...

ФЕРРУЧЧО: Как?

КЛЕЛИЯ: Беше ми казал! И аз си представих как реагираш още в същия момент. Обаче не чух и дума от тебе, не беше в състояние да му кажеш дори една дума.

ФЕРРУЧЧО: *(сконфузен, без да смее да я погледне, нервно)* Почакай малко! Какво си мислиш? че така, изведнъж, като му кажа, хайде да те няма, вече не ми трябваш... а той откаже, както е нормално, ще взема да го изгоня ли? Всъщност, редно е да знаеш какви сме ние, аз и той! и че не можем да... Че трябва да бъде убеден! Да се отдръпне сам. *(обнадеждено)* Трябва да се отдръпне! Защото накрая ако загубя търпение... нали знаеш, искаше да ме измами заедно с брат си? От глупост! Доведе ме до фалит от глупост! Ами с тебе как се отнесе: негодник! жалък негодник! ще си плати!

От вратата в дъното на сцената влиза Алфредо, носи кожена чанта: вдигнал ръка отдалече

ко, поздравява гръмогласно всички, и след като хвърля шапката и чантата си върху един стол, се обръща към Оресте, който го следва накуцвайки.

АЛФРЕДО: Хелоу, хелоу, стари мой татко! още ли викаш? Оставих те преди двацет години докато викаше! Хайде, Оресте! още една крачка и ще седнеш.

ФЕРРУЧЧО: Алфредо! Сине мой! (*завтичва се да го прегърне*).

ОРЕСТЕ: (*на вратата, говори на някого*) Кажим да ми пратят файтона.

АЛФРЕДО: (*оставя се в прегръдките на баща си*) Е, браво, на гарата нямаше никой!

ФЕРРУЧЧО: Синко! Чаках те! нека те погледна!

АЛФРЕДО: (*говори с Оресте, давайки си вид, че е развълнуван в обятията на баща си*) Трябва да се погрижа за багажа (*отдръпва се и хваща Оресте под ръка*) Защо си облечен така? На погребение ли ще ходиш?

ФЕРРУЧЧО: (*съкрушен*) Така ли ме прегръщаш?

АЛФРЕДО: (*потупва го по рамото*) А, браво, татко. По-жизнен си отколкото си представях. (*към Оресте*) А тази красива госпожица?

ФИЛИППА: (*влиза*) Алфредино! а мене не ме ли виждаш? Аз съм Филиппа!

АЛФРЕДО: А, да зная, добре заварила! Може ли засега да оставим любезностите? Така и така пътувах добре, вкъщи всички са добре, сделките вървят като по вода! (*избухва в смях*) Ха, ха, ха! Да си дойдем на думата!

ФЕРРУЧЧО: (*с потъмняло от гняв лице*) Клелия, това е другият ми син. Съпругата ми.

АЛФРЕДО: (*изненадан и заинтригован*) Ах, така ли... каква е тая история? Оженил си се? (*към Оресте*) И ти не ми...

ФЕРРУЧЧО: (*прекъсва го с лека усмивка*) Оресте също не знаеше. Между другото, очаквахме те за сватбата. По-добре веднага да ти кажа: Оресте смята, че е необходимо неговото съгласие!

АЛФРЕДО: Тогава... извинявай, тя не е твоя съпруга.

ФЕРРУЧЧО: И да и не... по-скоро да, отколкото не, разбра ли?

КЛЕЛИЯ: (*нервно*) Ферруччо! (*към Алфредо*) Не, все още не съм негова съпруга. И не е казано, че ще стана.

ФЕРРУЧЧО: (*слага ръка на рамото ѝ, говори ѝ тихо като тръгва към вратата вдясно, и преодолял нейната съпротива, я извежда навън*) Не говори глупости! Сега ще ни оставиш, защото трябва да говорим! Наложително е, скъпа. После ще те извикам.

АЛФРЕДО: (*към Оресте*) Какво си го накарал да направи?

ОРЕСТЕ: Аз? До тази сутрин криеше от мене, както скри и твоето идване! Дори си помислих, че сте се уговорили, ти и той!

ФЕРРУЧЧО: Вие двамата се бяхте уговорили, да ми смъкнете и ризата от гърба! (*към Алфредо*) И си мислиш, че той те накара да дойдеш, нали? Ха, ха! Искаше да ти гарантира, че всичко ще се уреди между вас, без дори да се посъветвате с мене.

АЛФРЕДО: А, казал ти е (*към Оресте*) Издайник! (*запазва спокойствие*) Но аз имам гаранция, иначе нямаше да се помръдна.

ОРЕСТЕ: (*учудено*) Имаш ли?

ФЕРРУЧЧО: (*веднага, с ирония*) Ами, да! Отговори му с телеграма на всички въпроси: дори му изпрати поздрави в открито море!

ОРЕСТЕ: Аз? Не е вярно! Не знам нищо!

АЛФРЕДО: (*почти развеселен*) Значи, нещо не е както трябва (*вече е разбрал, готов да отговори, към баща си*) А, а... ти си бил, нали? но как?

ФЕРРУЧЧО: Когато случайно намерих едно твое писмо с условията, които тоя глупак ти беше поставил.

АЛФРЕДО: (към Оресте) Чудесно! Ровил се е в кореспонденцията ни!

ОРЕСТЕ: Затова не ми отговори повече.

АЛФРЕДО: (към Ферруччо) Бих искал да знам, на какво се надяваше като ме бутна в тоя капан.

ФЕРРУЧЧО: Капан ли? По-добре кажи, че съм ти подготвил наказание за безскрупулната ти алчност. Поне да те накарам да развържеш кесията да си дойдеш и да поздравяиш „стария си баща“, а накрая да се върнеш с празни ръце.

АЛФРЕДО: А, така ли... (ядосан, отдалечава се и сяда встрани, за да размисли).

ОРЕСТЕ: Това не са ли детинщини, според тебе? В такъв тежък момент... (опитва се да стане, но пак сяда).

ФЕРРУЧЧО: Стига, стига, Орестино (поправя се, тъй като Оресте се мръщи) Оресте, Оресте (към Алфредо) Шегувам се. Все ще се договорим за някоя хубава сделчица. Захващам се отново с деловите въпроси.

ОРЕСТЕ: Татко, моля те.

ФЕРРУЧЧО: (без да му обръща внимание, към Алфредо) Щом се уверих, че без мене всичко тука се срива... те накарах да дойдеш. За да ми помогнеш в началото. С теб можем да обсъдим нещата. Ще се разберем.

АЛФРЕДО: (спокойно) Татко, най-добре е да ти кажа веднага, оставам твърдо на условията които договорихме с него. Тъй че, няма кой знае какво да се мисли.

ФЕРРУЧЧО: Не, Алфредо. Сега положението е различно.

АЛФРЕДО: (все така спокойно) За мене е същото. Деловите хора държат на думата си, а аз имам думата ви на хартия.

ФЕРРУЧЧО: Но ние двамата не сме само делови мъже: ние сме баща и син.

АЛФРЕДО: Именно. Ако беше друг щях да му поставя доста различни условия. Скъпи татко! спасявам те от фалит и ти предоставям една хубава рента; тоест ангажирам се към тебе морално и материално. Но аз ще спася предприятието и то трябва да е мое.

ОРЕСТЕ: Точно това е справедливо! Така или иначе, рано или късно всичко ще премине в неговите ръце, татко! защото час по-скоро искам да се освободя от тези главоболия! уверявам те! Важното е, ти...

ФЕРРУЧЧО: Няма ли да млъкнеш? (*към Алфредо, започва да се ядосва*) Ти си мислиш, че с мене е свършено, нали? Също като брат ти! Важното е да ме махнете от пътя си!

АЛФРЕДО: Направил съм си сметката при тези условия. Не трябваше да ми ги предлагате ако не ви изнасят (*разгорещено*) Налага се да мисля за децата си! (*изправя се, в малко комична поза на оживление*) И така, добри ми човече! Тръгнах си от тази къща на осемнайсет години, с емигрантски билет и стотинки в джоба; последните ти думи бяха, че не искаш повече никога да чуеш за мене. Забрави ли? Претрепвах се от работа! Сам се изградих! Ако някой някога е бил баща сам на себе си, това бях аз! Но стига кухи фрази, важното е, че освен баща на самия себе си, сега съм баща на четири деца: моите деца! Обаче независимо от всичко, ти предлагам...

ФЕРРУЧЧО: (*оскърбен*) Алфредо!

ОРЕСТЕ: Благодарни на Бога, че си станал единствено собствения си баща, защото аз трябваше да съм и негов баща!

ФИЛИППА: (*към Ферруччо*) Вече е два без четвърт. Ако искате да обядвате, всичко е готово (*никой не ѝ отговаря и та сяда встрани*).

ФЕРРУЧЧО: (*към Алфредо*) Слушай, не ис-

кам да те моля. Ще ти кажа само, Краванцола... действа зад гърба ни от години и май представлява кредиторите...

АЛФРЕДО: (прекъсва го) А, кредиторите. Трябва само да им съобщим, че съм пристигнал за да се заема с нещата, така че засега ще се успокоят. Аз обаче не мога да се занимавам с благотворителност, ще се намеся само ако предприятието остане моя собственост.

ОРЕСТЕ: (ядосано) Нали сто пъти го повторихме! Стига да се погрижиш за татко!

АЛФРЕДО: Естествено! Браво, виждам, че си станал разумен: разбра от каква пропаст те измъквам. Щеше да се докараш до умишлен фалит.

ОРЕСТЕ: (с усмивка на превъзходство) Не, не, Алфредо. Щях да уредя всичко – щях да се ожени за дъщерята на Краванцола.

АЛФРЕДО: (учудено) Как така? Краванцола... да ожени дъщеря си за тебе... разорен...

ФИЛИППА: (кратко) Малко е глуповата, това е...!

ОРЕСТЕ: (обръща се към нея, ядосан) Е, чак пък глуповата! Само дето е малко...

ФЕРРУЧЧО: (смаян, обиден) Коя? Не ѝ ли казваха „шантавелка“? Искаше да ти я лепне? Глупак!

АЛФРЕДО: (избухва в смях) Затова си в траур. Прекрасно!

ФЕРРУЧЧО: (с огорчение) Така ли щеше да уредиш всичко! (към Оресте) Да ни оскубе и двамата или най-голямото безумие! Да се ожени за някаква ненормална!

ОРЕСТЕ: (изправя се, опитва се да преодолее обзелата го възбуда и възкликва) Как така! Мога, мога всичко щом трябва да спася татко...

АЛФРЕДО: (нападателно) Хайде престани! Престани! (към Ферруччо) Не разбираш ли...? Чрез оная тъпачка ще си присвои цялото наследство! За своите деца, като ограби моите!

ОРЕСТЕ: (*поразен*) Аз?

ФЕРРУЧЧО: Ами да! Прехвърля предприятието на свекъра, неговите наследници го лапват, а твоите – с пръст в уста: о! добре измислено за човек идеалист!

ОРЕСТЕ: Как, какво си въобразявате? Аз? Как може да си помислите, че аз...

АЛФРЕДО: Успокой се! Такова предположение е твърде хитро за тебе. Това е работа на Краванцола! Да знаеш обаче, щом е научил, че съм пристигнал, твоят побратим вече е направил крачка назад: защото добре знае, че може да действа единствено ако не се бях намесил: но само ако пожелае, с едно мигване... и тебе и него мога да ви смачкам – за незаконно присвояване!

ФЕРРУЧЧО: (*към Оресте*) Сега ясно ли ти е, че не разбираш нищо от живота? Ясно ли ти е колко си окаян? Ще си набиеш ли в главата, че човек като тебе не може да ме командва! (*към Алфредо*) Алфредо, виж. Сериозно ти предлагам изгодно участие. А ти ще ми направиш първите необходими вноски...

АЛФРЕДО: (*добронамерено*) С рентата можеш да си спокоен и сигурен, тогава защо...

ФЕРРУЧЧО: Каква рента! Идеите на брат ти... Искаш аз и съпругата ми... (*рязко*) Когато умра? Ще продължиш ли да ѝ отпускаш парите?

АЛФРЕДО: Това което си направил, татко, не ме засяга. Нямам други задължения, само към теб. Да не мислиш, че имаме големи възможности?

ФЕРРУЧЧО: Ето, виждаш, не е възможно! Ще ви стане ли ясно най-накрая, че още не е свършено с мене? И че искам да продължа да бъда баща? Трябва да знаете – човек е ликвидиран, само когато няма повече желание да живее. Аз обаче имам и за двама ви! (*към Алфредо*) Ела тука!

Междувременно Алфредо, решен да приключи всичко и да си тръгне, взема отново чантата

и шапката си, а Краванцола, застанал на вратата, напразно пита: може ли? може ли?; накрая влиза и спира в недоумение, с букет цветя в ръце.

АЛФРЕДО: „Ела тука“ се казва на децата! Престани! Ако ме предизвикваш, ще ти покажа колко е лесно да... Ще ви отстраня и двамата по легален път! Него – за некадърност и прахосничество, а тебе за безотговорност, понеже си му дал карт бланш да те разори. И това не е всичко! На ръба на фалита, вместо да вземеш мерки, мислиш как да крадеш момичета! На твоята възраст! Лично ти ми даде най-доброто основание! За поставяне под опека, съобразно закона! (*излиза*).

КРАВАНЦОЛА: Този кой е? Да не е Алфредо?

ФЕРРУЧЧО: (*сякаш едва сега осъзнава напълно своето положение*) Чу ли? А, значи това ми се отсъжда? А, значи моите деца са способни да направят такова нещо? Кръв от кръвта ми! (*с нови сили*) А, не! Не! Не, за бога! (*хваща Оресте за реверите*) Веднага да ми върнеш генералното пълномощно и да ми представиш сметките... Хайде, ставай!

ОРЕСТЕ: (*притиснат от баща си*) Сметките, какви сметки... татко! Трябва да тръгна с Краванцола...

ФЕРРУЧЧО: Да идем в кабинета, искам да видя сметките! Искам да видя регистрите!

ОРЕСТЕ: Регистрите... в семейна фирма... Аз си отбелязвах в моето тефтерче!

КРАВАНЦОЛА: (*смее се*) О, тефтерче, в търговията...

ФЕРРУЧЧО: (*едновременно, заплашително*) Не си водил регистри? Това е измама! При фалит, без регистри... Покажи ми тефтерчето!

ОРЕСТЕ:... Ето, в джоба ми е!

ФЕРРУЧЧО: Осем години управление... са там?

ОРЕСТЕ: От доста време не съм... Отначало от-

белязвах, после като видях накъде отиват нещата, татко... какво да отбелязвам?

ФЕРРУЧЧО: А, така ли? „какво да отбелязвам?“ Това е банкрут! Безчестие! Затвор!

ОРЕСТЕ: (*крещи*) Какъв банкрут, какъв затвор, какво безчестие! Ето ме насреща – ще оправя всички тези материални неща, които обаче не са важни! Ще запазим частта на Алфредо (*към Краванцола*) така е справедливо! А ние между нас...ще се договорим!

ФЕРРУЧЧО: Как? Синът ми... да се ожени за оная глупачка? (*към Краванцола*) Ти ли го склонни да направи такова нещо?

КРАВАНЦОЛА: (*злобно*) Аз ли?

ФЕРРУЧЧО: Ами да, нали те гледам с цветенца в ръка! Използвал си неговата наивност!

КРАВАНЦОЛА: Вече от година настоявам да те държи в течение!

ФЕРРУЧЧО: (*без да даде възможност на Оресте да му отговори, освен с мимиките на лицето или с жестикулиране*) Вярно ли е? И защо не го направи? Заради мене ли? Да си живея безгрижно, докато ме разоряваш! Само едно нещо искам да знам! Ще се ожениш, защото мислиш да си уредиш по някакъв начин живота!? Ако е така, прави каквото искаш! Но запомни! Няма повече да те погледна!

ОРЕСТЕ: Но татко...не разбираш ли? (*с вик*) Правя го за тебе!

ФЕРРУЧЧО: А, така ли, за мене? Тогава седни! (*заставя го да седне; към Краванцола*) А ти си върви.

КРАВАНЦОЛА: (*заплашително*) Внимавай, Ферруччо...

ФЕРРУЧЧО: (*прекъсва го*) Прави каквото искаш! Не ме е страх!

КРАВАНЦОЛА: (*веднага, миролюбиво*) Слушай, преди да отсечеш, това момче...

ФЕРРУЧЧО: Като другото, нали тръгна да ме поставя под опека!

КРАВАНЦОЛА: (към Оресте) Оресте, колата е долу. Ако не можеш да отидеш до портата, ще те нося на ръце (към Ферруччо) Какво ли още може да забърка в тоя живот? Помисли ли за това? Поне с мене може да покаже единствената положителна страна дето му е останала – неговата доброта.

ФЕРРУЧЧО: Е, да! Ще живее от чувства: ще стане храненик заради добрите си чувства! Храненик! Ще се махнеш ли оттука най-сетне, Краванцола?

КРАВАНЦОЛА: (загубил търпение) Смяташ, че си му бил добър баща, няма що! Ти му отрязал крилете! Стигна до там да слуша предложенията ми, благодарение на тебе! Не че са обидни! един клет баща му предлага да спаси едно нещастно момиче... обидно ли е?

ФЕРРУЧЧО: (вбесен) Аз... аз съм му отрязал крилете? Какво говориш? ти луд ли си? (разярен) Вън от къщата ми! Негодник! Махай се!

КРАВАНЦОЛА: (заплашително) Ферруччо, внимавай!

ФЕРРУЧЧО: Махни ми се от очите! Вън! Ще ви покажа аз, кой е Ферруччо Треса!

КРАВАНЦОЛА: Така да бъде. Скоро ще се разбере (излиза, побеснял от яд).

ОРЕСТЕ: (опитва се да изтича след него) Не, недейте! Краванцола! (към баща си, който го задържа и го бута към креслото) Мисли какво правиш, татко! Отряза си пътя с Алфредо: а сега...

ФЕРРУЧЧО: (прекъсва го) Тихо. Сядай. Остави ме да помисля (към Клелия, която е влязла от дясно) Имаш право Клелия, подведох те. Вината е моя, бях като умрял толкова дълго...! А къщата в това време...

КЛЕЛИЯ: (*нервно*) Да, да, хубаво е, че вече мислиш за къщата... Този човек... в твой... в наш интерес е, струва ми се, да помислите заедно, да бъде на твоя страна. Повече не е редно да си изливаш гнева когато ти хрумне, като че ли си свободен мъж! И като че ли някой друг в семейството трябва да се погрижи за сериозните неща!

ФЕРРУЧЧО: (*недоумяващ*) Как така?...

ОРЕСТЕ: (*тъжно*) Има право, татко. Тя разбира по-добре от теб... Обещал си ѝ кой знае какви удобст... (*с отчаянието на човек, който не може да помогне*) Ще понесеш обвинения, унижения! И това ще те съсипе! аз те познавам!

ФЕРРУЧЧО: (*съкрушено*) Клелия, ти...? Не, слушай, не съм способен да искам нищо от никого, но в началото, малко всеотдайност от твоя страна, да: защото ще успея, ще успея да те възмездя!

КЛЕЛИЯ: Но това е абсурд! Не става въпрос нито за мен, нито за теб. Разбираш добре, ангажира се да се заемеш със семейството, нали? И сега, точно в момент на крушение, вместо да събориш препятствията, ти слагаш нови? – не, помни, ако първо не ми дадеш доказателство, че наистина си способен да бъдеш глава на семейство... не. Едно семейство не представлява двама души увлечени в авантюра. И преди да се предприеме такава стъпка...

ФЕРРУЧЧО: Ще получиш отплата за всичко, казвам ти! Ако сега допускам някои грешки, трябва да ме разбереш! Ще се изправя отново! Знам, чака ме борба, но когато ти си до мен... когато си до мен... ще видиш, Клелия!

КЛЕЛИЯ: (*студено*) Ако обичаш, чуй ме, Ферруччо. Взех решение. Трябва да направим крачка назад (*с лека усмивка*) Да се приемем, само като... годеници.

ФЕРРУЧЧО: Какво говориш? Ти? Сега? Как можа да си помислиш, че ще те оставя... сега вече?...

КЛЕЛИЯ: Не мисли за мен. Ти се обвърза, вярвайки, че имаш солидна основа. Но всъщност трябва да я изградиш отново. И ще се справиш по-спокойно... без да мислиш, че аз бих... И да искаш от мен доказателство, което ще бъде... тежко изпитание за една истинска любов.

ФЕРРУЧЧО: *(изненадан и ядосан)* Значи тогава... тогава...

КЛЕЛИЯ: Трябва да ми докажеш, че си прав! Държа на това, защото виждам, че си обзет от моята личност, и че унищожаваш причините, поради които аз... *(избухва)* Дом! очаквах от тебе дом! Знаеш, нали? А тук, той вече не съществува *(овладява се; тъжно, решително, почти благосклонно)* Дай ми първо дом, макар и най-скромния, но наш! наш! Където ти ще възвърнеш достойнството си на глава на семейство, а аз няма да понасям такива унижения.

ОРЕСТЕ: *(изпълнен с гняв, става)* О, не! Извинявайте! Какво говорите? Не разбирате ли, че така тласкате баща ми към гибел? *(към Ферруччо)* Отдръпва се за да ти даде свобода ли: не, поставя те на изпитание! *(към Клелия)* Той ще се хвърли стремглаво към това препятствие докато не се разруши: познавам го! Внимавайте, ако го доведете до крайност, аз...

ФЕРРУЧЧО: *(хваща го за реверите)* Шапката!

ОРЕСТЕ: *(в недоумение)* Какво?

ФЕРРУЧЧО: *(ядовито)* Свали си шапката, когато ѝ говориш! *(грабва шапката и му я пхва в ръката; забелязва, че Клелия си взема чантата и шапката, за да си тръгне)* Не, не, Клелия, чакай! Има време да вземеш такова важно решение! *(заплашително)* Не ме оставяй! Не ме оставяй сам с него! Помисли пак! Как ще останем един срещу друг, ако си тръгнеш. Имай милост към него!

ОРЕСТЕ: *(оскърбен, объркан)* Един срещу...?... но татко!

КЛЕЛИЯ: *(веднага)* Прости му, скъпи, прости му *(към Ферруччо)* Защо искаш да изгубиш ценно време? Аз ще те чакам с надежда *(от вратата)* Ах, Ферруччо, вие трябва да решите кой между вас двамата е бащата и кой е синът... *(вдига пръст)* Отивам си и затова! Само така твърдиш, Ферруччо! А трябва да докажеш, че ти си бащата, и не само – че ти си глава на семейството. Не виждаш ли, че твоите деца, всеки по различни причини, ти отказват това право. Трябва да направиш така, че да го признаят. И тогава да ми посочиш мястото до себе си, за да не могат децата ти нито да ме съжаляват, нито да ме засегнат. А да ме уважават и да получат от мене доброта, която мога да им дам. Сбогом *(излиза)*.

ФЕРРУЧЧО: *(след момент на колебание, решително)* Не е възможно *(грабва шапката си от стола)* Не е възможно... не е възможно... *(излиза от сцената, като вика)* Клелия! Клелия! Клелия!

ОРЕСТЕ: *(отчаяно)* Татко! Татко! *(ужасен, сякаш всичко около него се е сгромолясало)* Татко... *(рухва в креслото)* Татко...

Завеса

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

Няколко часа по-късно. Масата е сложена; вратата в дъното е притворена заради силното слънце. Оресте е възседнал един стол обърнат към публиката, сложил ръце на облегалката, почти на авансцената. Зад него, също седнали, са Филиппа – до печката, и Гуадани, с гръб към масата, избърсва потта от лицето си с кърпа. Оресте, измъчен, вгълбен в себе си, отговаря на подканянията им с недоволни погледи и въздишки.

ГУАДАНИ:... трябва да поправиш нещата, скъпи мой, помисли какво ще правиш. Послушай баща си...

ФИЛИППА: Който никога няма да се откаже от тази жена, налей си го в главата!

ГУАДАНИ: Така! Положението е такова, кавото е, и трябва да се приеме: като помислиш: сега ти си по-затруднен от останалите.

ОРЕСТЕ: Аз ли? след такъв изход на нещата, трябва само да разбера „защо“... каква грешка аз... А той да ми каже, че моята отговорност е приключила, разбираш ли? „свободни сте! и двамата!“

ГУАДАНИ: Кой?

ОРЕСТЕ: Доктор Брути! Свободни, и каза „свършено е с това...“ аз също: свободен! Той е луд. Луд е. Сякаш той ме е освободил! Точно когато всичко се стоварва върху мен: и когато аз трябва да уредя това положение.

ГУАДАНИ: По-добре да знаеш: баща ти има намерение да те изгони от къщи. Още днес, така каза. Дотука стигнахме! Да те изхвърли!

ФИЛИППА: Затова му приготвих куфарите. Така поне ще си тръгнеш по своя воля, без да търпиш унижения!

ГУАДАНИ: Почакай! Ще те придружа. Още има време! *(става)* Да се върнем, в тая жега... Но аз съм готов, Оресте!

ОРЕСТЕ: Може би изисквах твърде много от човек като татко!... и сега това е бунт на плътта, който го обзема в най-критичния момент... ще изпепели с една искра последните си жизнени сили! А моята отговорност в този случай...

ГУАДАНИ: Даваш ли си сметка, на твоята възраст да стигнеш до това положение, без нищо и никого насреща? И накъде ще поемеш като те изхвърлят? (*към Филиппа*) Ако не друго, да получи признание за направените жертви! Това поне! Толкова загубени години за кариерата му! Но първата крачка, разбери, трябва ти да я направиш! Да подновиш отношенията, така ще може да обмисляте... да разберете какво има между вас! Хайде, мили мой. Да вървим!

ОРЕСТЕ: (*отегчен*) Знам, знам, безпокоиш се, като добър приятел, и съм ти благодарен. Обаче моята отговорност...

ГУАДАНИ: Или ще ме изслушаш или си тръгвам. Убеден съм, че госпожицата... всички са се втурнали да я убеждават, този доктор Брути, майка й... но съм сигурен, че тя чака от тебе само един жест! И веднага ще отстъпи. Непременно!

ФИЛИППА: А, лесна работа. Женска ловкост! Да влезе в къщата умолявана и от сина.

ГУАДАНИ: Ами ако помогнеш на баща си в това отношение: след това той може...

ОРЕСТЕ:... може „да ми прости!“, така ли? да забравя сериозните опасения и да го тласна към пропастта, като задоволя мимолетните му желания. Това ли очакваш от мене? Не. Аз...аз, скъпи мой... (*изправя се рязко и като накуцва, грабва един нож от масата*) Погледни! Ако видя, че тази жена, хвърля в огъня човека, когото толкова се мъчех да спася... аз ще превърна нея в пепел (*с вик*) Вярвай ми! Ще я сразя! И така ще се изпълни ориса на това семейство! да се унищожим един другия! И да свърша живота си в затвора.

ГУАДАНИ: А, стига! тръгвам си! мога ли да стоя

и да слушам повече тия детинщини! Когато наистина имаш нужда, прати да ме повикат! (*излиза*).

ОРЕСТЕ: Е да, разбира се. Никой не остава... Дори и най-верният ти приятел... "детинщини"... дръпва се, сякаш не разбира, че трябва да реша сега... (*размахва ножа*).

ФИЛИППА: (*с лека въздишка, намира за излишно да отговори*) Ох, Боже мой! Поне да се нахраним. Такава умора... Три часа стана! А обядът, кой знае на какво е заприличал... сватбеният обяд! (*почти умолително*) Седни на масата, Оресте, да хапнем двамата с тебе.

ОРЕСТЕ: Благодаря. Ти хапни.

Филиппа започва да се храни; от вратата в дъното на сцената влизат Алфредо и Франческа.

АЛФРЕДО: (*към Франческа, смее се, шумно, оживено*) Дъщеря ви е разумна жена! А вие никога нямаше да успеете да я разубедите! (*към Оресте*) Татко, горкият, с неговите смъртни заплахи: „внимавай, ако ме оставиш, първо тебе ще убия, а после и себе си!“ (*към Франческа*) Или доктор Брути с неговото: чудесно, убедително! Не, Клелия изчака да види дали всичко е наред по отношение на нашите интереси (*към Оресте*) Заслугата е моя! Постигнах споразумение между мене, татко и Краванцола. Аз получавам фирмата, като плащам на кредиторите от джоба си. Аха! (*безапелационно, към Франческа*) А вие няма нужда повече да искате ничие одобрение.

ФРАНЧЕСКА: (*притеснена*) Трябва да се уверя, че Клелия ще бъде приета в тази къща и от брат ви...

АЛФРЕДО: (*ненадейно*) Ще ми позволите ли да се нахраня! (*изтичва до масата, сяда, напълва си чинията, към Франческа*) Какъв ден, скъпа моя! Така огладнях...

ФРАНЧЕСКА: (*както по-горе, към Оресте*) Разбрахте ли, Клелия отстъпи, връща се у вас. Сега трябва да ми обещаете...

АЛФРЕДО: *(става от стола, към Оресте)* Какво правиш с тоя нож в ръка? *(Оресте хвърля ножа на масата и се усамотява в дъното на сцената; Алфредо се обръща към Франческа, докато се храни с апетит)* Бъдете повече от сигурна! Не разбрахте ли, той вече няма думата в тази къща? *(към Оресте)* Накара я да чака доста дълго твоето височайше одобрение! В края на крайщата се разбра, че може и без него! И знаеш ли какво стана? тази която искаше да изгониш, в момента е единствената ти надежда! ако бъде така добра да ти предостави едно местенце! *(към Франческа)* сега той ще зависи от дъщеря ви!

ФРАНЧЕСКА: О, не, какво говорите? Клелия се отнася с голямо уважение към него и не желае нищо повече освен... *(към Оресте)* Но извинете, вие... след като стигнахме дотук: какво означава това мълчание, простете? Поне кажете какви намерения имате!

АЛФРЕДО: *(към Оресте)* Тази сутрин не се разбрахме с татко, затова вината е твоя. Както ми го описа, бях помислил, че с него е свършено! Нищо подобно! може чудесно да послужи като доверено лице! Ох, толкова са вкусни тия кюфтета, bravo! *Междувременно Филиппа отива при Оресте; той не ѝ отговаря, обръща се и отново сядат на старана.*

ФИЛИППА: Стига, Оресте, какво повече има да мислиш? Всичко е уредено... ела да седнеш с нас!

АЛФРЕДО: Аз съм доволен. Влизайки във владение на наследството предварително, щях да му отпусна пожизнена рента, но щом като татко иска да си печели парите – разбирам го прекрасно: от благоприличие, и така няма да се чувства пенсиониран – е... ще се превърне в заплата. А ти, като пресметнем всичко, което праги по дяволите, твоята част вече си я прахосал... *(Оресте не отговаря)* И така всеки получава, онова което му се полага.

ОРЕСТЕ: Замълчи поне! Държиш се с татко чу-

довищно! И разсъждаваш чудовищно!

АЛФРЕДО: *(учудено)* Чудовищно ли? *(развеселен от подобна идея)* А, да! Тук всичко е наопаки! *(към Франческа, която обзета от тревога, се запътва към вратата)* Какво правите, госпожо! къде отивате? Не се страхувайте, за бога! Седнете, ако обичате! Тук аз решавам! Кажете, вие може да прецените. Когато един син идва да вземе собственото си наследство, за да го предаде след това на своите деца, това не е ли най-справедливото и естествено нещо? *(развълнуван, словоохотлив, посочва с пръст Оресте)* Той е просто извън нормите, госпожо. Абсолютно извън нормите. Първото задължение на всеки един от нас е да си проправи собствен път в живота, а ти при първия удобен случай – нехаеш. Наистина е първото задължение, защото само ако придобиеш благосъстояние, приятелю, само тогава можеш да си полезен на другия! ако ли не, ще му бъдеш в тежест! И си мисля, в това положение – ясно е, че си объркан – нещата които са основата на живота, дори тях обръщаш наопаки – смяташ за чудовище един обикновен син, който се грижи за наследството си! Коего, ако не греша, му принадлежи, нали? Знаеш ли, татко какво каза за тебе? Странен. За да те извини, естествено. Разбра ли? *(Оресте не отговаря)* Кажиче си разбрал! Е! Братко!

ФИЛИППА: Остави го на мира. Сигурно имаш право, но вместо да мисли за наследството, той му даде живота си, това е истината.

ФРАНЧЕСКА: *(разтреперена от вълнение, нападателно; седнала в края на креслото, готова всеки момент да стане, за да придаде повече тежест на обвиненията си)* Ако наистина искаме да бъде свещен и благословен дар, животът трябва да преминава от баща на син! Така ще може да се почита онзи, който ни го е дал! а той иска да защитава и да напътства баща си. Това е неговата грешка! *(обръща се обезпокоена)* Но какво става?

Отвътре се чуват отривистите гласове на: Брути „Ще ме оставите ли да говоря“, на Ферруччо „Не, аз ви моля...“, на Клелия „Ферруччо! Ферруччо!“.

ФИЛИППА: Изглежда, че са те. Карат ли се?

Ферруччо отваря вратата, оставя Клелия да мине и се опитва да задържи навън Брути.

ФЕРРУЧЧО: Ти мини. Мисля, че вашата компания може да свърши дотук!

БРУТИ: *(решително)* Не, позволете *(влиза почти със сила; без да си дава сметка е станал друг човек, решителен, умел, усмихнат и спокоен)* Трябва да знаете, че семейството... аз защитавам интересите на семейството...

КЛЕЛИЯ: *(настойтелно)* Моля те, можеш да си тръгнеш спокойно, мамо. Брути ще те придружи и утре ще се видим.

БРУТИ: *(към Ферруччо)* Семейството не може да остави Клелия в материални несгоди! невъзможно, изключено.

КЛЕЛИЯ: Слушай, в момента много повече ме интересува да помисли за сина си, както говорихме. Моля те, Ферруччо. Аз отивам да видя как ще се настаним. Ще ме придружиш ли, Филиппа? *(тръгва наляво)*.

ФЕРРУЧЧО: Чудесно, скъпа, натам! *(към Брути)* А вие ще ме оставите ли на мира с вашата загриженост. Знаете ли, че сте смешен? Никой от семейството не ви е дал такива пълномощия, сам сте се провъзгласили за рицар!

КЛЕЛИЯ: *(от вратата)* Мамо, вземи и Бруто като тръгваш, моля те.

БРУТИ: Длъжен сте да я гледате като кралица! Но след като не сте в състояние...

ФЕРРУЧЧО: Не мога ли? кой ви каза? „Като кралица“, естествено! не че съм крал! Но въпреки всичко...

КЛЕЛИЯ: Излишни думи.

БРУТИ: (*разпалено*)...абсурдно е, извинете, да не ми разрешавате, на мене, който съм в правото си!

ФЕРРУЧЧО:... Защо ме карате да казвам неща, които трябва да запазя за себе си? С какво право? с какво право се застъпвате? мога ли да знам с какво право?

ОРЕСТЕ: (*скача, към Брути*) Така е! С какво право?

БРУТИ: (*към Оресте, сякаш се извинява*) Само като приятел... от чисто приятелство... (*към Клелия*) Извинявай, когато чух, че има недоразумения, материални трудности: си казах, нима не мога да помогна? От приятелски чувства, господин Треса!

ОРЕСТЕ: (*остро*) Приятелство? Разумна причина ли е това според вас? Или искате да докарате на баща ми някоя беда? Вървете си.

АЛФРЕДО: (*развеселен*) Виж ти, виж ти какъв плам!

ФЕРРУЧЧО: (*отмества с ръка Оресте*) Какво те прихваща? кой те е молил да ме защитаваши? Това е смешно!

КЛЕЛИЯ: (*спокойна и усмихната*) Не бих казала, скъпи. Толкова е естествено! Щом като ти не се занимаваш с него... той все така да се грижи за тебе, както винаги е правил.

ФЕРРУЧЧО: (*навъсено*) Повтарям, смешно е, защото още не е проумял, че вече не съм под опека! Сега тази къща отново ще бъде дом – моят дом! че отново изградихме основите на семейството! и че се захващам за работа!

КЛЕЛИЯ: (*към Ферруччо, като посочва Алфредо*) С него е било лесно. Но с Оресте... той трябва да е твоят пробен камък. Разбери!

ОРЕСТЕ: (*жлъчно*) Поставете ме в положение да не мога да приема нищо от баща ми. След като го принуждавате...

БРУТИ: (*тъжно*) А какво трябва да направи

баща ви? И да иска... Извинете, извинете, да бъдем практични. И да искате, не бихте могли да успеете, господин Треса – след като сте продал и майчиното си мляко на новия господар – (*към Клелия*) не разбра ли? само и само за да сложи някаква основа... за тебе! от страх да не те загуби...

ФЕРРУЧЧО: Сега какви ги говориш?

АЛФРЕДО: (*изправя се и тръгва към тях*) Извинете, вие какво общо имате! защо се бъркате?

БРУТИ: (*към Клелия*) Помисли, месечната рента, която Алфредо му определи ще му стигне само за вас двамата – (*към Ферруччо*) така че: как ще се погрижите за това момче... което ще има нужда от вашата подкрепа, за да поеме отново по своя път?

ФЕРРУЧЧО: (*мрачно*) Но защо да трябва... все още... Какво искате да ми внушите? Издържах го да се дипломира, така ли е? Може да се върне при неговия биолог, Джаннантони.

БРУТИ: Как? сега ли? Ако първо не му дадете възможност да си възстанови пропуснатото, толкова години... Не разбирате ли? какво място ще му дадат днес в една лаборатория?

ОРЕСТЕ: (*почти на себе си*) Разносвач. Момче за всичко.

ФЕРРУЧЧО: Така ли? (*към Оресте*) Значи си забравил науките? Господ знае как си учил?

ОРЕСТЕ: (*надава вик*) Стига! Стига, татко!

КЛЕЛИЯ: Но ти му го дължиш, Ферруччо! дължиш му го, дължиш му го! (*заплашително*) Внимавай! Трябва да съм побъркана ако ти се доверя, щом забравяш задълженията си към такъв син!

ОРЕСТЕ: (*с трепет*) Успокойте се. Не, така не. Не желая нищо, татко. По задължение, така ли?

ФЕРРУЧЧО: По задължение! Ясно ми е, ще ми тежиш на раменете! Та изглежда – тук всички са съгласни – изглежда, това е част от моите задължения! Иначе за какво да се занимавам.

ОРЕСТЕ: *(без да отстъпва, с променен от болката глас)* Не знам за какво друго, татко, не знам! Знам само, че от тебе повече не искам нищо! Тръгвам си така: освободен! Филиппа вече ми приготви куфарите! Бързо, подай ми нещата!

БРУТИ: Е, хайде! хайде! Всичко може да се оправи, с това което ви предлагам! А вие господин Треса, ще може да се заемете на равна нога със сделките! И с вдигната глава: ще бъдете независим!

АЛФРЕДО: Така, така! каква е тази игра? Разбра ли откъде намери начин да се промъкне? Плаща „семеиният приятел“... а ти си независим! „семеиният приятел“! Ще те води за носа докато си жив!

ФЕРРУЧЧО: А ти, по-спокойно *(към Брути)* Не разбирам. Каква е целта ви? Сделка ли ми предлагате? Като негов конкурент? Може да сключим сделка. И честно казано: може да спечелим куп пари – аз и вие!

АЛФРЕДО: *(негодуюва)* О, татко! какво говориш? сделката е моя!

ФЕРРУЧЧО: *(без да му обръща внимание, продължава да говори, към Брути)* Елате в кантората ми и ще се договорим! като почтени хора *(към Алфредо)* Искам да чуя неговата цена!

БРУТИ: О, не, не... сделки? не ме разбрахте...? аз... на вас... веднага, със затворени очи...

ФЕРРУЧЧО: Какво означава „със затворени очи“?

БРУТИ: *(разбрал грешката си, объркан, прави опит да се поправи)* Не, аз... ако има интерес, ако вие ме уверите... разбира се! Едно добро капиталовложение, в солидна фирма...

ФЕРРУЧЧО: Не говорите сериозно! *(към Алфредо, който се подсмивва)* А ти си затвори устата!

АЛФРЕДО: *(великодушно, весело, хваща го под ръка и го води при баща си)* скъпи татко! Оста-

вяш чужд човек да сложи ръка на нашето имущество? Разбира се, сделката е изгодна, кой го отрича! но все пак, остави сина ти да спечели!

БРУТИ: *(от другата страна, към Клелия)* Просто една малка подкрепа, това е... Какво лошо има? Ами тогава за брат ми, за Джулио, който винаги имаше нужда от помощ, извинявай: какво лошо видя тогава?

ФЕРРУЧЧО: *(чува и се обръща рязко, с гняв)* Аз кой съм, да не съм ви брат?

БРУТИ: *(огорчен и учуден)* Как?... но господин Треса, ако вие обичате Клелия...

В този момент Оресте се изправя бързо и неволно се приближава към останалите.

ОРЕСТЕ: *(весел, оживен)* Сега вече всичко е ясно! *(сяда на масата)* Има ли нещо за ядене! Филиппа!

АЛФРЕДО: А наследството, от мен, ще отиде където трябва! Никой не може да те обвинява, помислил си за внуците, за твоята кръв!

ФИЛИППА: *(към Оресте, сипва му в чинията от един тиган)* А, сети се.

ОРЕСТЕ: Такъв апетит ми се отвори! гладен съм! Подай ми това... *(взема тигана и една вилица, яде с апетит и отново се връща при Клелия и Брути, притихнали в разговор).*

АЛФРЕДО: *(посочва Оресте)* И на него мога да давам някаква сума, разбира се без ангажименти, както е редно за един щедър брат.

КЛЕЛИЯ: *(прекъсва Брути, който оживено ѝ обяснява нещо)* Как може да си сигурен, че някой ще приеме на драго сърце твоята добрина? Дори и за мене беше трудно тогава, още докато бях с Джулио!

БРУТИ: *(защитава се, нервно)* Защото не си даваш сметка, за онова което получавах в замяна! Каква добрина? Във вашия дом намирах... една особена близост между вас, която аз никога не

можех да предизвикам! Не съм способен! (*обръща се инстинктивно към Оресте*) както вероятно и вие! Докато моят брат... точно обратното! липсваше му обаче усет за практичното, ето защо с удоволствие му разчиствах пътя (*Брути и Клелия продължават да разговарят, докато Оресте ги наблюдава внимателно, станал от масата, като продължава да си хапва*).

АЛФРЕДО: (*извиква*) Чакай! Може да увеличим месечната сума!

ФЕРРУЧЧО: (*разгорещено*) Не си и помисляй, ако нямам участие! Аз, да стана обикновен чиновник в твоето предприятие? Трябва ми дял! Искam двайсет! Не, трийсет процента! И право на обезщетение!

АЛФРЕДО: Тогава по-добре кажи, че искаш приятелски заем!

ФЕРРУЧЧО: (*както по-горе*) Мелницата поне! Мелницата и лозята! Ако реколтата се окаже добра... (*обръща се към Клелия, но тя е погълната от разговора си с Брути*) Виждаш ли, ще има на какво да се надяваме! (*към Алфредо*) Няма да отстъпя! Помисли си добре! Внимавай! Иначе мога да се споразумея и с него. Не си играй!

АЛФРЕДО: Двайсет!

ФЕРРУЧЧО: Трийсет!

КЛЕЛИЯ: (*сърдито*) Стига! (*Алфредо, изпълнен с гняв, излиза отдясно; Ферруччо се втурва след него, но чул думите на Клелия, спира; Клелия към Брути, развълнувана*) Но тогава, скъпи мой, защо не ми предложи, нали толкова много ме обичаше? защо?

ФЕРРУЧЧО: (*сред неловката тишина*) Какво казваш? за какво говорите...?

Брути се усмихва стеснително, тъжно поклаща глава; въздишка пълна с разочарование и укор се отронва от устата на Оресте.

КЛЕЛИЯ: (*към Брути*) Няма ли да ми отговориш?

БРУТИ: (*нежно, спокойно*) Клелия, моя скъпа... аз... да ти предложи? аз ли, който гледах на моя брат, ти знаеш, като на мой син?... Извинявай, а как трябваше да приема теб, която щеше да ми го отнемеш...? И на двамата погледнах като на мои деца. Не, чакай, тази сянка не бива да застава между нас. Защо останах до теб след смъртта му... Защото и двамата бяхме загубили всичко, ти и аз, и твоите сълзи, твоята вярност към неговата памет бяха единственото ми утешение! А после, да те гледам как малко по малко укрепваш... ти не знаеш какво означаваше и за мен: да намеря цел... да ти помагам, а сега... да поправа несправедливостта на твоята участ! поне ти...

КЛЕЛИЯ: (*поразена*) Заради това? само заради това ли, Бруто...

БРУТИ: (*засегнат*) Но скъпа, просто... той може да те обича по друг начин... чу ли как се закани ако го изоставиш! „трябва да бъдеш моя! И за да те задържи...

ФЕРРУЧЧО: Така и трябва да бъде!

БРУТИ: Вярно! Вярно! Но аз, Клелия, предстаяш ли си, как ще ми мине през главата да те убия? (*казва го, сякаш се извинява, като нещо комично и печално*).

КЛЕЛИЯ: Какво говориш, знам... Ти... (*не довършва*).

БРУТИ: Виж, това наистина е друго... (*Клелия се обръща инстинктивно и в този момент Ферруччо, сякаш за да си я върне, я повежда навън*).

ФЕРРУЧЧО: Ела, ела! (*излизат отъдно, следвани от Франческа*).

ОРЕСТЕ: (*сломен, седнал на един стол в авансцената, слага ръка на рамото на Брути*) Това чувство – „мой си“, „мой“ – изпитваше към Джулио, нали?

БРУТИ: (*поглежда го, поклаща глава*) Да... но почти го бях овладял, това чувство... когато той

си отиде. Не, не, аз... ние, скъпи мой, ние трябва да стигнем до това... че каквото и да дадем на онзи, когото обичаме, той трябва да остане свободен... свободен... дори да умре! Или пък да захвърли всичко ако не му трябва повече! не мислиш ли? или да е свободен да го използва с този, с когото иска да бъде, като обича него, а изостави теб... И само тогава можем да кажем „ето, направих каквото трябваше... значи съм те обичал... обичал съм те... НЕ ЗАРАДИ СЕБЕ СИ“.

ОРЕСТЕ: (*развълнуван*) Да, не ми казвай повече нищо. Знаех, че трябва да го оставя да се чувства свободен... но се противях на ония глупаци, които ми казваха: не е твоя работа. Искях да покажа на всички как един син може да донесе спасение! И бях хиляди пъти прав. Сбърках само, че спрях дотам. Ето я грешката! Спрях, за да създам... за него... за да създам за него един свят изпълнен с моята душа: каква илюзия! каква суета – аз да бъда всичко за него – само аз – завинаги!

БРУТИ: (*усмихва се тъжно*) Е, така става, без да забележим приемаме ролята на бащи. А бащите мислят, че са всичко на този свят...

ОРЕСТЕ: (*свързва онова, за което е мислил с обземащите го в момента чувства*) Е, да. Наистина, в началото... господар и съдник на живота и смъртта! така е било! Поставил се над сина почти като Бог творец! нали? а обществото не се намесвало, като че ли бащата и синът са се появили от нищото, от пустинята... и бащата, противно на своята същност, станал човекът, който те е подчинил! Докато бащата, бащата е именно... този който те освобождава! Кога ли? Всеки път, когато ти сам не можеш да... когато без тази подкрепа си победен (*изяжда хапката набодена на вилицата и отива да остави тигана*) Ох, дойдох на себе си.

БРУТИ: (*с охота*) Има ли още?

ОРЕСТЕ: (*с готовност*) Искаш ли? (*веднага му подава тигана*) Ще ти потърся друга вилица.

БРУТИ: (*задържа го и сяда до него*) Дай ми твоята, все едно. При Клелия не можах да хапна и троха...

ОРЕСТЕ: (*шеговито*) Ами че тя нищо не разбира... (*междувременно взема друг стол и сяда до него*)

БРУТИ: (*меко*) Колкото до баща ти, ще видиш че...

ОРЕСТЕ: (*сменя веднага тона, със зареян в далечината поглед*) Да, щастлив съм за татко. Сега – наистина – може да започне отначало...

БРУТИ: (*след малко*) А ти?... Ти, извинявай...

ОРЕСТЕ: Знаеш ли? (*остава замислен; след което внезапно се оживява*) Ролята на онзи, когото наричаш татко... така си мисля, може би не е само в това да ти бъде баща, а да те накара да разбереш до каква степен на интимност, човек може да стигне в опознаването на друг човек, някого, когото ти... познаваш напълно, защото всяко негово действие се отразява в теб и те засяга! И когато вече не се разбирате... тогава болката е в устоите на самото ти съществуване... когато видиш горкия човек, безсилен да се справя, без да може да ти каже нещо: в края на крайщата... тогава... тогава ставате близки! Докато способностите, които според теб, трябва да притежава – те са там! и всеки от нас – без тях нямаше да стане човек – ги намира във вдъхновените от човешкия дух съдбовни деяния на онзи, който ни е предопределен... в момент, когато имаш нужда от авторитет, от подкрепа... дори от наказание! – в краен случай! – или от светлина ако си се загубил... Или просто, когато извика името ти! тогава ще се възродиш, изпълнен с вяра в живота!

БРУТИ: (*кима одобрително и продължава да обяснява на приятеля си, онова което може би още не е разбрал*) Бащата – той е човекът, готов в името на всички... Бащата – който в името... поточно, в името на справедливостта... Но не за себе си! Иначе би било равносилно да ти даде тласък, без да те остави да излезеш от неговия собствен

свят. А това не значи да те „направи свободен“...

ОРЕСТЕ: Ех! Това е моята грешка.

БРУТИ: (*одобрително*) Най-обичайната грешка... Води единствено до спорове между бащи и деца. И все затова: „ти си мой“. А може ли да съществува „ти си мой“ между двама души? И като човек – както един баща трябва да те обича – ти не можеш да принадлежиш на друг човек! Като човек... принадлежиш на целия свят: ти си един от нас! Един от Нас!

ОРЕСТЕ: (*разпалено*) Разбира се! Безкрайно много са личностите направили нещо за мен: за да ме изградят... мен... какъвто съм. И ние всички сме в това съзидание! (*настоятелно*) За да се създаде един от нас, са нужни всички!

БРУТИ: Да, всички.

От авансцената се появява Клелия, изглежда замислена, сякаш обгърната от приказно сияние.

КЛЕЛИЯ: Да, скъпи мои: наистина всички. Но междуременно, нали детето трябва да живее? кой ще се погрижи? Милите идеалисти, в общи линии са прави: наистина има нужда от всички нас! Би трябвало. А, разбира се, щеше да бъде идеално! А пред всичко това, горкият татко нагърбил се всеки божи ден с непосилна работа, изглежда толкова несъвършен! И тираничен, да: никой не може да му забрани да каже „ти си мой“, на малкия син, когото храни и отглежда. И зная също, че като му дава всичко друго освен свобода, с всеки залък хляб ще му вдъхне онези доблестни принципи, които накрая ще завържат сина за неговата собствена верига: покорен от страхопочитание или заради общото спокойствие..... така е, с обикновения баща! Но не бързайте: в очакване на времето, когато нашето общество, израстващо все повече, постепенно ще освободи този баща от многобройните му задължения, без разбира се да го лиши от жестовете на обич – а те не са задължение – до такава степен, че всеки останал без баща

не ще чувства тази липса в своето развитие... а междуременно, докато чакаме идеалните условия, които вие сте постигнали във вашето въображение, ние какво да правим? Ето това ви питам. И ми се струва, че днес няма нищо по-добро от този неразумен младеж, който може би не преценява какво го чака... и се оказва подведен! защото се озовава с дете на ръце, а е имал други мечти! Трябва да се примири... още повече, вижте, в тази история не са само двамата – баща и син: между вас съществува и благодатта, която се дължи до голяма степен на този доблестен младеж, който на добра воля е поел бремето да бъде баща: и тя изглежда не може да му се отнеме, защото на този свят се раждат деца. И накрая: абсолютно вярно е, че пред една майка – тя без съмнение е една единствена на света, истинският баща на всеки човек, трябва да бъде повече от родител, трябва да бъде „идеалът“, но, поне засега, оставете ни този наш татко такъв, какъвто е! в противен случай, знаеш ли какво може да се случи? върху плещите на нас майките, може да паднат и задълженията на бащите, така ние ще поемем цялата отговорност за децата, а вие... вие няма да им дадете нищо друго освен името! (*излиза*).

Оресте и Брути слушат Клелия, сякаш нейното появяване е било сън наяве и въздишат: „Е...е...“.

БРУТИ: (*настойтелно, почти шепнешком*) Стига! Сега с малко разум, трябва да излезем от това положение. Слушай: на първо време, за да ти спестя първоначалните трудности те каня у нас, ако приемеш. Къщата е празна. Ще си правим компания.

ОРЕСТЕ: О...Благодаря ти. Приемам. Това е сериозна помощ. И ще си даваме кураж, един на друг.

БРУТИ: Надявам се. Какво да правим, да тръгваме ли? (*отвътре се чуват виковете*).

ОРЕСТЕ: А, чуваш ли? (*Ферруччо и Алфредо*

излизат на сцената като продължават да се карат).

ФЕРРУЧЧО: Няма да сляза под двайсет и пет! И право на обезщетение за мелницата и лозята.

АЛФРЕДО: Само за мелницата. И нищо повече.

ФЕРРУЧЧО: За мелницата и лозята! А, ами ако Господ ме благослови с още едно дете? Трябва да му оставя нещо, нали!

АЛФРЕДО: *(студено)* Още едно дете? Ако помислиш малко ще разбереш, че на твоята възраст това ще бъде най-голямата лудост!

ФЕРРУЧЧО: *(заковава се на място)* Какво? *(тръгва към него)* Какво каза? *(заилевява го с все сила)* Този отговор заслужаваш! *(разтърсва го)* Искай прошка! *(с вдигнат юмрук)* Аз съм ти баща!

АЛФРЕДО: *(възмутено)* Е, добре де, добре. Какви обноси! *(овладява се и се обръща към Клелия)* Сега той е светец, аз дявол! Бих искал да знам какво толкова е направил! Всеки син е длъжен да помогне на баща си в нужда: и аз бях готов! Писмата ми го доказват: поканих те да дойдеш при мене!

ФЕРРУЧЧО: А, в къщата ти постеля, на масата ти паница... Обаче веднага пристигна щом научи за нещастieto...!

АЛФРЕДО: Не можех да оставя всичко точно тогава: щях да се разоря.

КЛЕЛИЯ: *(веднага)* Не е там работата, Алфредо. И за Оресте беше катастрофа, но той остави всичко.

ФИЛИППА: *(със задоволство)* О, да си кажем нещата каквито са!

КЛЕЛИЯ: Не, не това е важно! Трябва да признаем смелостта на Алфредо да създаде свой дом толкова далече от бащиния. Задълженията му са били там...!

АЛФРЕДО: Така е! аз не съм сам, трябваше ли да оставя там децата си, без никаква подкрепа?

сами...? *(с гняв)* Заради баща като тебе? *(внезапна тишина)*.

ОРЕСТЕ: *(съкрушен, безгласно, шепне, но силно)* Да, Алфредо. Той не заслужаваше.

КЛЕЛИЯ: *(веднага, с укор)* Да бъде подкрепен, за да се възстанови ли?

ОРЕСТЕ: *(с болка)* След това! Да жертвам за него цялото си бъдеще: аз, след като му помогнах да се изправи на крака! Аз, който платих всичките си дългове към него, всички! И когато го умолявах: няма нужда да работиш повече, защо не ликвидираме всичко и не ме оставиш да продължа по своя път? *(с възмущение)* но не бях годен за нищо, както обичаше да мислиш: ти обаче знаеше, дълбоко в себе си знаеше, че ме съсипваш! Обаче само при думата „ликвидация“, изпаднах в ужас, като че ли някой му изтръгваше сърцето.

ФЕРРУЧЧО: *(мрачно)* Не е приятно хората да мислят, че с теб е свършено: че си с единия крак в гроба. Какво да се прави, беше толкова отстъпчив пред моето упорство... *(с вик)* Това е истината! Един е силен, а друг... е роден да се жертва!

КЛЕЛИЯ: *(ужасена)* О, Боже, какво говориш...

Оресте прави гримаса изпълнена с болка; в този момент на вратата се появява Краванцола, изтощен, грохнал; всички са потресени от вида му.

КРАВАНЦОЛА: *(мърмори)* Дъщеря ми е за оплакване. Вече си мислеше, че ти... Оресте...

ОРЕСТЕ: *(внезапно)* Да, Краванцола. Ще се ожени за нея! Баща ми го желае.

ФЕРРУЧЧО: *(объркано)* Аз? Да желая? какво да желая, какво говориш?

ОРЕСТЕ: *(обяснява на останалите с горчива усмивка)* Бях близо! Бях започнал да разбирам, че е възможно. Възможно е: когато някой е роден, за да живее другия... аз имам такава наклонност! Татко добре е преценил: някои хора се раждат, за да се пожертват.

КРАВАНЦОЛА: (*с готовност, ликуващо*) Оресте, синко: Вярно е, че е възможно! Вършиш добро дело... ще видиш, Оресте: аз ще се погрижа за вас!

ФЕРРУЧЧО: (*поривисто, сурово, към Оресте*) Ти какво искаш да кажа сега! (*към Краванцола*) Никога! Моят син няма нужда от тебе! (*високомерно*) Всеки защитава собствените си деца!

ОРЕСТЕ: (*враждебно*) Късно е, татко. Правиш го без обич, от гордост. Нямам нужда от такава защита.

ФЕРРУЧЧО: Искаш да се примириш...

БРУТИ: Чакай, Оресте. Не разсъждаваш.

ОРЕСТЕ: (*с насмешка*) Следвам съдбата, която той ми предопредели, затова че останах до него. А сега това е моето желание! (*към Ферруччо*) за да те накарам да се срамуваш, да имаш угризения, затова как би се гордял с мене, ако те бях обичал по-малко (*към Краванцола*) Да вървим.

КЛЕЛИЯ: (*умоляващо, настоятелно*) Ферруччо: Ферруччо, Ферруччо... Ферруччо!

ФЕРРУЧЧО: (*разтърсен, жестикулира*) Какво... Чакай... спри! (*тръгва сякаш ослепял, стига до Оресте и замахва с ръка към лицето му: по-скоро като груба ласка, а не като с плесница*) Глупако, ще те науча аз тебе! Не е вярно, че е късно.

ОРЕСТЕ: (*трогнат*) Татко...

АЛФРЕДО: Аха! И тебе те зашлеви май?

ФЕРРУЧЧО: (*хваща Оресте на прага и го връща обратно*) Знай от мене, никога не е късно да живееш! (*към Клелия*) Благодаря ти... (*към останалите*) Благодаря ви... благодаря на всички, че ме накарахте да разбера... (*към Краванцола*) Имаш право: аз му отрязах крилете. Но сега аз... просто гледай! (*решително*) Докторе, ако все още имате желание да ми помогнете... за парите...! имам нужда! (*към Алфредо*) Ти ще мълчиш. Вие, не губите наистина нищо! Унижението е изцяло

мое, но това е цената, която трябва да платя!

БРУТИ: Аз ви казах: готов съм, разбира се, скъпи приятелю!

ФЕРРУЧЧО: (*към Оресте, умолително*) Не мога да те гледам как страдаш, Оресте: повече не мога да го допусна, това е! И ти трябва да приемеш моята помощ, трябва да приемеш...

КЛЕЛИЯ: Да, Оресте! така е справедливо, щом сега чувства нужда да ти...

ОРЕСТЕ: (*с усмивка*) Е, добре, татко. Така ще се освободим. Малък месечен доход първата година. Знаеш, гостоприемството, което той ми предложи като материална подкрепа ми стига. В замяна, ще му правя компания. Така си помагат хората, татко.

ФЕРРУЧЧО: (*не иска да придаде голямо значение на онова, което Оресте иска да му каже*) А, ти какво си помисли? Аз съм си добре и така. Хубаво, хубаво (*към Клелия*) Видя ли? (*развълнуван, с властен, великодушен жест, изпълнен със самолюбие*) Ела, слушай. Искам да поемеш по своя път. Но трябва да признаеш, както и той призна (*посочва Алфредо*), че този стар баща, сега...

БРУТИ: (*задушава се от възмущение, цялото му същество се е разбунтувало, почти без дъх*) Моля ви! това е смешно! вие исакте да се наложите... точно вие! така, на добра цена! И точно аз трябва да ви осигуря средствата, така ли? Дума да не става, разбирате ли? Значи така искате да приключите цялата история... ужасната история, в която го въвлякохте (*посочва Оресте*) заради вашата фамозна „бащинска“ власт? Хайде стига! Стига! (*отчаяно*) Това е.

КЛЕЛИЯ: (*с болка*) Бруто, защо му говориш така?

ОРЕСТЕ: (*усмихва се, към Брути*) Остави, остави го... Все пак... беше искрен за момент. Може би е достатъчно...

БРУТИ: (*по-спокойно, но с възмущение*) Моля, моля: как точно е бил? подтикван непрекъснато

от всички нас! и веднага развали всичко, защото се опита отново да ти се наложи! (*отговаряйки по заобиколен начин на Клелия*) Поне да проумее! Ако заради някакво глупаво уважение си мълчал: аз нямам такова намерение (*направо към Клелия*) И ако сега говоря така, не е заради мене самия: трябваше да разбереш.

ОРЕСТЕ: (*сериозно, но все пак с усмивка*) Вярно е. Както и аз не исках нищо за себе си (*хваща за раменете баща си, за да го погледне в очите*) Това за което те молех, не ми трябваше, не го ли разбра? Не ми трябваше.

ФЕРРУЧЧО: (*ядосан, отдръпва се грубо*) Остави ме. Как така не ти е трябвало? Щом като аз, от цялото си сърце...

ОРЕСТЕ: (*с глас пълен с огромна обич*) Истината е, че това сърце, трябваше отново да го откриеш за тебе самия и за нея! Така трябваше да стане, заради твоето ново семейство. Сега и вие може да се почувствате сигурни (*вижда, че баща му „е разбрал“; овладява обзелите го чувства и поглежда наоколо, като че ли е объркан*) Аз, няма какво повече да правя тук... Тръгваме (*към Брути, но се насочва към Клелия*) Така, доволен съм Клелия (*стиска ѝ ръката*).

КЛЕЛИЯ (*развълнувана*) На добър час... на добър час, скъпи.

ФЕРРУЧЧО: (*объркан, развълнуван*) Така значи, разбрах, няма да получа удовлетворение. Добре! (*екзалтиран, разрошва си косата; решен е да признае всичко, силно*) Знам, знам че не съм направил никога нищо за тебе, и че нищо не мога да направя, но... (*нежно, настоятелно*) но поне, Орестино, скъпи мой, сине мой, аз... „чуваш ли ме“ „чуваш ли ме“ (*хвърлят се един към друг като зашеметени*).

ОРЕСТЕ: О, татко! Татко „мой“ ... „мой“ ... (*остават дълго прегърнати*).

Стефано Пирандело
Нужен е баща

Превод от италиански
Даниела Илиева
Casa Sicilia, Sofia

Оформител
Ивайло Найчев

За контакт:
dani.ilieva@alice.it

Формат 60/84/24

Обем 6.5 коли
Печат: „Булгед“

София 2014